

**ÅRSREGNSKAP
INNOVASJON NORGE
2017**

Årsberetning 2017

Virksomhetens art

Innovasjon Norge ble stiftet 19. desember 2003 og har hovedkontor i Oslo. Selskapet eies 51 prosent av Staten ved Nærings- og fiskeridepartementet og 49 prosent av fylkeskommunene. Innovasjon Norge er organisert som et særlovsselskap, hvor selskapets styre har et selvstendig ansvar for virksomheten og resultatene som oppnås. Styret er ansvarlig for forvaltning og forsvarlig organisering av Innovasjon Norges virksomhet. Eierne utøver den øverste myndigheten i selskapet i foretaksmøtet.

Formål og mål

Innovasjon Norges formål er å være statens og fylkeskommunenes virkemiddel for å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet.

Hovedmålet med Innovasjon Norge er at selskapet skal utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling og ulike regioners næringsmessige muligheter. Dette skal nås gjennom delmålene flere gode gründere, flere vekstkraftige bedrifter og flere innovative næringsmiljøer.

Innovasjon Norge mottar årlig mer enn 40 oppdragsbrev fra departementer, fylkeskommuner og fylkesmenn. Med utgangspunkt i statsbudsjettet gir oppdragsbrevene en samlet oversikt over oppdragsgivernes forventninger og krav knyttet til Innovasjon Norges virksomhet. Brevene gir videre oversikt over Innovasjon Norges bevilgningsrammer og føringer knyttet til satsinger, programmer og tjenester.

Hovedmålet og delmålene ligger til grunn for styringsdialogen med eiere, oppdragsgivere og Innovasjon Norge. Innovasjon Norges virksomhet og prioriteringer skal være i tråd med målstrukturen. Selskapets virksomhet skal bidra til måloppnåelse.

Innovasjon Norge tilbyr finansierings-, rådgivnings-, kompetanse-, nettverks- og profilerings tjenester. Hovedtyngden av selskapets ansatte sitter kundenært ved kontorene i alle landets fylker, eller markedsnært i flere enn tretti land over hele verden.

Innovasjon Norge har også en innovasjonspolitisk rolle og oppgave, nedfelt i stortingsmelding 22. Innovasjon Norge skal gi faglige innspill til offentlige myndigheter på nasjonalt og regionalt nivå i nærings- og innovasjonspolitiske spørsmål, herunder forslag om nye innsatsområder for framtidig politikktutforming. Innovasjon Norge er en viktig lyttepost for eiere og oppdragsgivere og skal gjennom sin kontaktflate mot norske bedrifter og næringer, nasjonalt og internasjonalt, fremskaffe kunnskap om hvilke utfordringer og muligheter norsk næringsliv til enhver tid står overfor. Innovasjon Norge skal også bidra til at ulike innovasjons-, nærings- og regionalpolitiske problemstillinger som er relevante for selskapets måloppnåelse, løftes frem i det offentlige ordskiftet.

Gode effekter i 2017

I 2017 har Innovasjon Norge lagt ned et betydelig arbeid for å følge opp eierne og oppdragsgivernes ønske om bidrag til et Norge i omstilling. Selskapets hovedfokus i 2017 har vært å øke tilgangen på risikokapital til norsk næringsliv, bidra til økt eksport og internasjonalisering gjennom risikoavlastning og eksportbistand, samt gi våre oppdragsgivere innovasjonspolitiske råd som setter spor.

Innovasjon Norge mottok i 2017 bevilgninger og oppdrag via oppdragsbrev fra Nærings- og fiskeridepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Landbruks- og

matdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kulturdepartementet, Utenriksdepartementet, fylkeskommunene, fylkesmennene og andre offentlige aktører. Felles for oppdragene er å bidra til verdiskaping og næringsutvikling i hele landet.

I 2017 har Innovasjon Norge videreført og styrket innsatsen inn mot det som vi ser virker godt for norsk næringsliv. Vi har bidratt til økt risikokapital for næringslivet gjennom økt bruk av risikolån og introduksjon av oppstartslån for gründere. Totalt ga Innovasjon Norge 1,5 milliarder i risikolån i 2017 og nådde målet om 100 millioner kroner i oppstartslån. Dette ble gjort mulig ved å signere en avtale med Det europeiske investeringsfondet (EIF) på totalt 1,2 milliarder kroner, slik at utlånet av risikolån til norske bedrifter kunne økes med 500 millioner i 2017. Tilgangen til kommersiell bankfinansiering ble også styrket gjennom pilotering av et nytt garantiinstrument som tilbyr risikoavlastning til innovative norske bedrifter. Bankene har bevilget 142 millioner i 2017 og etterspør allerede økte rammer.

Innovasjon Norge har gjennom 2017 arbeidet målrettet sammen med norsk næringsliv i deres arbeid for styrket internasjonal konkurransekraft. I dette arbeidet har våre distrikts- og utekontorer i samspill benyttet hele bredden av selskapets finansierings-, rådgivnings-, kompetanse-, nettverks- og profileringstjenester. Kundeeffektundersøkelsen viser at andelen kunder som sier at INs bistand har hatt stor betydning for eksport har økt fra 22% i 2014 til 35% i 2017.

Til sammen 3,8 milliarder kroner ble bevilget av Stortinget og fylkestingene. Sammen med våre låneordninger, bidro Innovasjon Norge i 2017 med 7,3 milliarder kroner til næringslivet. Dette omfattet lån, tilskudd, rådgivning, profilering og nettverk gjennom Innovasjon Norges ulike tjenester. Midlene utløste investeringer på til sammen 20,8 milliarder kroner. Ni av ti bedrifter oppgir at Innovasjon Norges bidrag i høy eller middels grad har vært utslagsgivende for at deres prosjekt ble satt i gang.

Det betyr at én krone fra Innovasjon Norge utløser 1,8 kroner i egenfinansiering eller annen fremmedkapital. I tillegg utløser Innovasjon Norge også mange andre innovasjons- og internasjonaliseringsaktiviteter gjennom å mobilisere og tilføre kompetanse og nettverk.

Tallene for 2017 fra SSB indikerer at effekten av støtte fra Innovasjon Norge holder seg stabilt på et høyt nivå. Bedrifter som har fått støtte fra Innovasjon Norge har en årlig merkest i alle de tre effektindikatorne over en treårsperiode sammenlignet med kontrollgruppen; en årlig merkest i sine salgsinntekter på 12,7 prosentpoeng (2016: 12,3), en årlig merkest i verdiskaping på 6,1 prosentpoeng (2016: 6,2) og en årlig merkest i produktivitet på 2,1 prosentpoeng (2016: 2,2). Det er således kun små endringer sammenlignet med fjoråret.

Det har vært en stabil utvikling i innovasjonshøyden siste år. I 2017 gikk 2,7 milliarder kroner, tilsvarende 39 prosent (2016: 41) av alle tilsagn om finansiering til prosjekter med innovasjonspotensial på internasjonalt nivå. Innovasjonshøyden har nå befestet seg omkring 40 % etter flere år med økning.

Selskapet utvikler løpende metoder for analyser og effektmålinger. For 2017 har Innovasjon Norge styrket kunnskapsgrunnlaget for å kunne utøve sin rolle regionalt og har for første gang effekttall som er brutt ned på fylkesnivå.

Styret er godt fornøyd med at Innovasjon Norge har fokus på å kommunisere, utforske og å tilegne seg ny kunnskap om hvilke tjenester og ordninger som gir best effekt i nærings- og innovasjonspolitikken. Samtidig erkjenner styret at det er et krevende arbeid i kontinuerlig utvikling,

da bidrag fra Innovasjon Norge er ett av flere virkemidler som spiller inn i langtidsutviklingen av et oppstarts-, vekst- eller klyngeorientert selskap.

Til sammen gir evalueringer, utredninger, analyser og effektmålinger viktig styringsinformasjon og et kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av selskapet. Styret er opptatt av at selskapet må fortsette dette arbeidet og kommunisere læringen til eiere, oppdragsgivere og andre interessenter.

Eiernes forventninger

Innovasjon Norges styre er ansvarlig for å følge opp eiernes forventninger til selskapet og rapporterer på eiernes forventninger en gang per år.

Eierne har utarbeidet fire mål som gir retning for videreutvikling av Innovasjon Norge:

1. Styrket arbeid med internasjonalisering
2. En forenklet virkemiddelportefølje
3. God kundedialog
4. En tydeligere innovasjonspolitisk rådgiver

I 2017 befestet Regjeringen Norges satsing på **eksport og internasjonalisering** gjennom en nasjonal eksportstrategi. Norge skal styrke sin posisjon som handelsnasjon og strategien inkluderer tiltak for å styrke Invest in Norway, markedsføre norske grønne løsninger, etablere et eksportprogram og styrke klyngesatsningen.

Innovasjon Norge fikk i januar 2017 i oppdrag å styrke Norges grønne offensive profil for å sikre økt eksport, gi flere samhandlingsarenaer og gjøre Norge til et mer attraktivt land å investere i. Sammen med norsk næringsliv utvikles det et digitalt utstillingsvindu for å vise frem norske grønne og bærekraftige løsninger. Målet er samtidig å ta en tydelig posisjon som pioner på bruk av ny teknologi for å løse verdens klima- og miljøutfordringer. Utstillingsvinduet blir en kanal for å nå frem til de internasjonale markedene. Dette er ett av flere viktige tiltak for å støtte norske bedrifter i deres eksportsatsing.

Med utenlandskontorer i viktige internasjonale markeder og et landsdekkende kontornettverk i Norge, har Innovasjon Norge et godt utgangspunkt for å bidra til internasjonal ekspansjon for norsk næringsliv. Som et ledd i å være relevante for våre kunder gjør Innovasjon Norge jevnlig en evaluering av vår tilstedeværelse i utlandet. I 2017 justerte Innovasjon Norge sin tilstedeværelse i totalt 11 land i tråd med input fra norsk næringsliv, markedene og strategien som er lagt for selskapet.

I 2017 forenklet vi kundereisen for norske eksportører i møtet med Innovasjon Norge. Den nye kundereisen bidrar til forenkling av arbeidsprosesser, digitalisering av eksporttjenestene og tydeligere kommunikasjon mot kundene. Vekstmuligheter i internasjonale markeder er gjennomgående tema i selskapets kundedialog – hjemme og ute. Egne internasjonaliseringsrådgivere mobiliserer for å få flere bedrifter til å satse utenfor Norges grenser, de kartlegger kundenes behov og kvalifiserer kunder før de går internasjonalt.

Den digitale selvtesten «Er du klar for eksport?» ble lansert i 2017 og skal bevisstgjøre kunden om hva som skal til for å lykkes med eksport. Gjennom Innovasjon Norges Eksportsenter er selskapets kompetanse på internasjonale handelsregler, EU og EØS gjort lettere tilgjengelig for kundene. I 2017 var stor etterspørsel etter handelsinformasjon, kurs og eksportrådgivning blant norske bedrifter og da med en moderat økning fra året før.

For å synliggjøre tilbudet til norske eksportører fra et samlet virkemiddelapparat har Innovasjon Norge sammen med representanter for Eksportkreditt, Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) og GIEK Kredittforsikring etablert et felles eksport-team. Uansett hvilken av de fire ovennevnte virkemiddelorganisasjonene bedriftene henvender seg til skal det sørges for at kunder blir koblet mot de tjenester og støtteordninger som er relevante i hvert enkelt tilfelle.

Det er styrets vurdering at disse endringene sikrer at Innovasjon Norges internasjonale tilstedeværelse og tjenestetilbud fremover vil være bedre tilpasset de behov næringslivet har og de oppdrag som selskapet har fått.

For å sikre at flere av våre kunder lykkes, må vi **stadig forbedre tjenestene våre**. I 2017 innførte vi første fase av en ny og forenklet tjenestemodell der kompetanse, rådgivning og finansielle tjenester kobles mer direkte mot kundenes overordnede ambisjoner og behov. Innføring av tjenestemodellen støtter dermed en ønsket vridning av kapasitet og kompetanse fra saksbehandling og over til dialog og sparring som har større verdi for kunden. Den nye løsningen gir også kunder og ansatte enklere og raskere tilgang til vår samlede ekspertise uavhengig av geografi og organisasjonsinndeling.

Utvikling og innføring av tjenestemodellen er realisert gjennom investering i digitalisering, men hadde ikke vært mulig uten flere års innsats for å designe felles informasjons- og prosessmodeller i selskapet.

Den nye modellen er igangsatt og de endringene som har blitt gjennomført har vært riktige. Overgangen til ny tjenestemodell endrer både hvordan våre ansatte skal møte kundene og hvilken kompetanse de må besitte. Da løsningen ble tatt i bruk undervurderte vi disse kulturelle utfordringene. I løpet av året har vi intensivert opplæringen både med personell og digitale ressurser for å trene alle medarbeidere i riktig bruk av de nye løsningene.

Innovasjon Norge søker hele tiden å være en **god partner for våre kunder**. I 2017 lanserte selskapet en ny kundetilfredshetsundersøkelse som fokuserer på kundens opplevelse av dialogen og kontakten med rådgiverne i Innovasjon Norge. Vårt mål er å gi god veiledning, være en god sparringpartner, finne riktige løsninger for kundens behov og følge opp kunden gjennom hele prosessen. Kundenes tilbakemeldinger gis direkte tilbake til våre rådgivere gjennom eget dashboard og går inn i selskapets arbeid med å styrke kundeopplevelse og kundedialog. Gjennomsnittlig kundetilfredshet i 2017 hadde en score på over 5 av 6 mulige poeng.

Innovasjon Norge skal være en **innovasjonspolitisk rådgiver** for sine eiere og oppdragsgivere. Rollen som innovasjonspolitisk rådgiver er en todelt rolle; selskapet skal gi innspill til politikktutforming til sine oppdragsgivere og bidra til at problemstillinger som er relevante for selskapets måloppnåelse, fremmes i det offentlige ordskiftet

Innovasjon Norge deltar i økende grad i det offentlige rom og ordskifte, og har bidratt til å engasjere til innovasjonspolitisk debatt. 2017 var et år med høy aktivitet og godt gjennomslag for våre innovasjonspolitiske innspill. Den nasjonale eksportstrategien som Regjeringen lanserte i 2017 er i overensstemmelse med Innovasjon Norges forslag i Innovasjonstalen 2016 og ble også fulgt opp av økte oppdrag for Innovasjon Norge knyttet til økt eksport og utenlandsinvesteringer i budsjettet for 2018. Vi er også godt fornøyd med å ha bidratt til å sette teamet offentlig privat innovasjon på dagsorden med innovasjonstalen 2017. Regjeringen varslet i industrimeldingen en tyngre rolle for Innovasjon Norge på området offentlig privat innovasjon og også på dette området kom det økte rammer til satsingen i budsjettet for 2018.

Innovasjon Norge har deltatt på en rekke arrangementer i hele Norge og en del i utlandet for å gi innspill til utviklingen i norsk økonomi. Samtidig har selskapet gitt en rekke skriftlige innspill til statsbudsjett, strategier og meldinger til Nærings- og fiskeridepartementet.

I 2017 har selskapet jobbet med å styrke den faglige kompetansen internt for aktivt å kunne være en lyttepost for våre oppdragsgivere og eiere og i større grad vært en agendasetter eksternt for å være relevante ved å bidra til debatt om innovasjons-, næringsrettede og regionalpolitiske problemstillinger.

I 2017 har vi hatt spesielt fokus på å styrke Innovasjon Norges rolle som innovasjonspolitisk rådgiver i det regionale partnerskapet. Det er opprettet et eget region-team for å sikre en mer koordinert innsats og styrke det regionale apparatets evne til å gi faglig funderte innovasjonspolitiske råd. Videre har fokus i 2017 vært på å koble seg sterkere på eksterne miljøer nasjonalt og internasjonalt. Selskapet har signert en samarbeidsavtale med UiO og har blitt med i flere internasjonale arbeidsgrupper både under TAFTIE-paraplyen, IGL og Europakommisjonen.

Kostnadseffektiv drift

Styret følger selskapets drift løpende gjennom året med fokus på måloppnåelse, effektiv drift og ansvarlig forvaltning av fellesskapets midler.

I fase 1 (2014-2017) av Innovasjon Norges omstillingsreise har Innovasjon Norge arbeidet med forbedring og utvikling langs tre akser; (1) Arbeidsprosesser: måten vi jobber på internt og sammen med andre for å levere best mulig ut til kundene våre (2) Organisering: hvordan vi organiserer våre ressurser for å gi kundene tilgang til vår kompetanse og sikre likebehandling uansett hvor de henvender seg og (3) Digitale flater: hvilke verktøy vi tilbyr kolleger, kundene, eiere og samfunnet for innsikt, samarbeid og selvbetjening. Målet har vært å ta ut økt nytte og effektivitet ved gjennomføre en større oppdragsmengde, bruke mer tid på kundene eller gjennom reduserte kostnader.

I 2017 leverte Innovasjon Norge mer til norsk næringsliv med mindre ressurser. Innovasjon Norge leverte i 2017 tjenester for 7,3 milliarder kroner til næringslivet. Med dette videreføres trenden for årene 2014-2017 hvorpå Innovasjon Norges samlede leveranser har økt fra 5,9 milliarder kroner til 7,3 milliarder kroner (+24 %). Samtidig viser selskapets samlede driftskostnader i samme perioden en reduksjon fra 1,5 milliarder kroner til 1,4 milliarder kroner (-6 %).

Nå retter vi blikket fremover i fase 2 av omstillingsreisen (2018 - 2020). Vi ser på hvordan erfaringer og ny kunnskap trekkes inn i omstillingsprosessen, og på hvilke løsninger som best får frem et enda mer målrettet og effektivt Innovasjon Norge for fremtiden. I dette arbeidet er styret, ledelsen, tillitsvalgte og ansatte en avgjørende drivkraft.

Selskapets kostnadsutvikling er krevende å lese ut av årsregnskapet fordi årsregnskapet omfatter både selskapets leveranse kostnader, kunderettede aktiviteter og prosjekter. Administrasjonen utarbeider derfor driftsindikatorer som gir styret og oppdragsgiverne informasjon om utviklingen i selskapets kostnadseffektivitet.

Samarbeid med andre virkemiddelaktører

Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og SIVA er de tre hovedaktørene i regjeringens næringsrettede virkemiddelapparat. Hver for seg og sammen skal de tre aktørene gi et betydelig og effektivt bidrag til næringslivets innovasjonsevne, internasjonalisering og verdiskaping. De tre institusjonene har ulike roller, ansvar, kompetanse og oppgaver som skal være komplementære innenfor den samlede verdikjeden fra idé til marked. I 2017 har det vært et utstrakt samarbeid på strategisk og operativt nivå om det norske klyngeprogrammet, innspill til «Industrimeldingen», utviklingen av samarbeidet med fylkeskommunene og etableringen av Sivas Katapultprogram.

Fylkeskommunene har en sentral rolle som regional utviklingsaktør. En rolle som vil få ytterligere vekt med de nye regionene. Innovasjon Norges distriktskontorer har et tett samarbeid med hver

enkelt fylkeskommune på strategisk og operativt nivå. I 2017 etablerte Innovasjon Norge en egen gruppe som skal jobbe med å utvikle dette samarbeidet ytterligere blant annet gjennom å legge bedre til rette for at distriktskontorene kan trekke på kompetansen som finnes på hovedkontoret. Vi har nå faktagrunnlag om effekter og resultater pr region – noe som vil støtte våre distriktskontorer i deres innovasjonspolitiske dialog regionalt. I 2017 ble også den såkalte samarbeidsmodellen ferdig. Den er rammeverk for å styrke den strategiske dialogen med fylkeskommunen og virkemiddelapparatet regionalt. Modellen er utviklet i samarbeid mellom fylkeskommunene, Forskningsrådet, Siva og Innovasjon Norge. Denne vil bli rullet ut i 2018.

Eksportkreditt Norge, GIEK, GIEK Kredittforsikring og Innovasjon Norge har et godt samarbeid for å hjelpe norske bedrifter å lykkes ute i verden. Formålet med samarbeidet er å gi merverdi til norske bedrifter ved at de møter organisasjonenes tilbud samlet. De fire organisasjonene arrangerer sammen Eksportkonferansen og kåringen av årets beste eksportbedrift.

Regjeringen har lagt frem en egen strategi for utvikling av bioøkonomi i Norge. Et av tiltakspunktene i strategien er en mer koordinert innsats fra virkemiddelaktørene Forskningsrådet, Siva og Innovasjon Norge. I 2017 utarbeidet vi en felles arbeidsplattform for vår felles innsats innenfor Bioøkonomi. Formålet med denne er å bli bedre koordinert innen tematiske satsinger, forenklet overgang mellom virkemidler og felles informasjon og dialog med ulike aktører.

Med satsingen PILOT-E har Forskningsrådet, Enova og Innovasjon Norge etablert et sømløst tilbud til norsk næringsliv der utviklingsløpet kan forseres. Når man er innvilget PILOT-E prosjekt, kan man forvente finansiering og bistand hele veien fram til målet. I 2017 ble det gjennomført en utlysning innen to tema; utslippsfri transport på land og fremtidens digitaliserte energisystem.

I 2017 har selskapet styrket det strategiske og operative samarbeidet med KS, NHO, DIFI og Forskningsrådet om fornyelse av offentlig sektor og innovasjon i offentlige anskaffelser. Utlysning, veiledning og oppfølging av Innovasjon Norges nye satsing på offentlig privat innovasjon gjennomføres i tett samarbeid med NHO leverandørutviklingsprogrammet og DIFI.

Styret vurderer at Innovasjon Norge har et godt samarbeid med de andre virkemiddelaktørene og viser spesielt til etableringen av en god og inkluderende topplederdialog med SIVA og Forskningsrådet i 2015 og tilsvarende økt samarbeid med Eksportkreditt, GIEK og GIEK kredittforsikring i 2017. Det understøtter ambisjonene og ytterligere ønske om tydelige og samkjørte institusjoner der virkemidlene utfyller og underbygger hverandre, samt fremstår på en helhetlig måte for næringsliv, FoU-institusjoner og offentlige myndigheter.

Redegjørelse for årsregnskapet

Årsresultatet for 2017 ble 301 millioner kroner mot 211 millioner kroner for 2016. Resultat før tap, ble 251 millioner kroner i 2017 mot 222 millioner i 2016.

Netto renteinntekter utgjorde 416 millioner kroner i 2017 mot 386 millioner kroner året før. Økningen i netto renteinntekter skyldes høyere rentemargin. Utbytte og tap på verdipapirer har et tap på 6 millioner kroner i 2017 mot et tap på 4 millioner i 2016. Netto tapet skyldes i hovedsak reversering av tidligere nedskrivninger av aksjer i investeringsfondene på 7 millioner kroner og tap ved salg av aksjer i investeringsfondet for Nordvest- Russland på 13 millioner kroner.

Sum driftsinntekter er 1 214 millioner kroner mot 1 217 millioner kroner i 2016. Netto reduksjon på 3 millioner kroner skyldes en økning i offentlige inntekter med 14 millioner kroner, en reduksjon i eksterne inntekter med 29 millioner kroner og økning i diverse driftsinntekter på 12 millioner kroner. Økningen i diverse driftsinntekter skyldes i hovedsak at vi i 2017 har hatt en netto valutagevinst på

1,5 millioner kroner, mens vi i 2016 hadde netto valutatap 12 millioner kroner. Reduksjonen i eksterne inntekter skyldes i hovedsak redusert etterspørsel fra reiselivsnæringen av våre markedsføringskanaler og lavere aktivitetsnivå på fakturerbare tjenester. Økningen i offentlige inntekter er en følge av at det inntektsføres i forhold til kostnadspådrag ikke dekket av eksterne inntekter og diverse driftsinntekter.

Driftskostnadene er 1 374 millioner kroner mot 1 378 millioner kroner i 2016, en reduksjon på 4 millioner kroner. Lønns- og personalkostnadene er 694 millioner kroner i 2017 mot 691 millioner kroner i 2016, som er en marginal økning sammenlignet med 2016. Andre driftskostnader var på 209 millioner i 2017 mot 195 millioner kroner i 2016. Økningen skyldes i hovedsak økte IT kostnader sammenlignet med 2016. Direkte prosjektkostnader er på 455 millioner kroner i 2017 mot 484 millioner kroner i 2016. Reduksjonen skyldes i hovedsak lavere profilerings, - kontor og kommunikasjonskostnader sammenlignet med 2016.

Netto tap på utlån er en inntekt på 50 millioner kroner mot en kostnad på 10 millioner kroner i 2016. Netto inntekten skyldes reversering av tidligere års tapsavsetning og har bakgrunn i at vi for ett enkelt engasjement har konstatert et betydelig mindre tap enn forventet ved forrige regnskapsavslutning og at våre kunder for tiden har god betjeningsevne. Tap på utlån er i det vesentligste relatert til lavrisikordningen. Det påregnes normalt årlige tap tilsvarende 0,5 % av porteføljen. For 2016 utgjorde tapsprosenten 0,1 %.

Tap på utlån knyttet til Innovasjon Norges risikolåneordninger og såkornfondene dekkes av tapsfond, og har dermed ikke resultatmessig effekt for Innovasjon Norge. Tap på utlån for risikolån- og garantiordningene var i 2017 94 millioner kroner, mot 40 millioner kroner i 2016. Denne utlånsvirksomheten er forutsatt å innebære høyere risikoprofil enn for lavrisikolåneordningen og med tap over tid på nær 5 % av porteføljen per år. Tapene utgjorde i 2017 2,9 % (1,5 % i 2016) av porteføljen. Såkornfondene har i 2017 tap på 31 millioner kroner, mot en tilbakeføring av tap på 11 millioner kroner i 2016. Lånene ble innvilget i perioden 2006 til 2008.

Tapsutviklingen er nært knyttet til konjunktursituasjonen. Det har over tid vært gode driftsbetingelser for lånekundene og dette har gitt seg utslag i lave tap på utlån.

Kontantstrømmen viser at det årlig går store brutto inn- og utbetalinger gjennom Innovasjon Norge. Dette skyldes særlig at en stor del av innlånene for lånevirkosomheten refinansieres ca. hver tredje måned. Netto likviditet er økt med 193 millioner kroner, sammenlignet med en økning på 93 millioner kroner i 2016.

Innovasjon Norges balanse ved utgangen av året var 24,9 milliarder kroner, noe som er 900 millioner kroner mer enn i 2016 (24,0 milliarder kroner).

Netto utlån utgjorde 17,7 milliarder kroner per 31.12.2017 (17,2 milliarder kroner per 31.12.2016). Det er i 2017 utbetalt 3,0 milliarder kroner i nye utlån (3,0 milliarder kroner i 2016) og 2,7 milliarder kroner i tilskudd (2,9 milliarder kroner i 2016).

Selskapet har ikke hatt utgifter eller investeringer knyttet til forskning og utvikling i løpet av 2017. Det gjennomføres eksterne evalueringer og analyser av selskapets aktiviteter og virkemiddelbruk. Kunnskapen fra disse benyttes i selskapets utvikling av tjenestetilbud, organisasjon og arbeidsprosesser.

Risikostyring

Selskapet gjennomfører årlige vurderinger av forhold som er viktige for selskapets måloppnåelse på overordnet nivå. Dersom det skjer betydelige endringer i norsk økonomi, oppdragssituasjonen for selskapet eller selskapet har betydelige avvik i tertialvis rapportering av måloppnåelse, vil det

gjennomføres ekstraordinære risikovurderinger. Ved behov gjennomføres risikovurderinger av kritiske funksjoner og avgrensede områder på lavere nivå.

Finansiell risiko

Den finansielle risikoen omfatter i hovedsak valuta-, likviditets-, kreditt- og renterisiko.

Valutarisiko. Innovasjon Norge har inntekter og kostnader i valuta. Valutarisiko knyttet til oppgjør av kostnadene veies i hovedsak opp ved at selskapet har bankkonti i valutaer for de vesentligste valutaene vi handler i.

Likviditetsrisiko. Likviditetsrisiko er den risiko som er knyttet til Innovasjon Norges mulighet til å finansiere økning i utlån og evnen til å gjøre opp for sine forpliktelser ved forfall. Størrelsen på innlån og utlån styres gjennom oppdragsbrev fra Nærings- og fiskeridepartementet. Likviditetsrisikoen er således minimal.

Kredittrisiko. Kredittrisiko er finansiell risiko knyttet til utlånsvirksomheten og er en vesentlig risikotype i Innovasjon Norge. Utviklingen i låneporteføljen rapporteres til styret hvert tertial. Oppstår det vesentlige negative avvik i forhold til målene, foretas en justering av risikoprofil. Gjennomgang av de største låneengasjementene gjøres særskilt en gang i året. Hvert år, i forbindelse med regnskapsavleggelsen, gjennomgås alle vesentlige engasjementer og engasjementer med tapshendelse.

Lavrisikolånene gis på markedsmessige betingelser. Risiko i de enkelte prosjektene som finansieres skal være moderat. Risiko begrenses derved ved relativt høye krav til sikkerhetsstillelse. Utover risiko på enkeltengasjementer er det strukturell risiko knyttet til den bransjemessige fordeling av utlånsporteføljen, som avviker fra det som er vanlig for næringslivsporteføljer i banker. Vel 40 % er finansiering av fiskebåter, mens porteføljen forøvrig er omtrent likt fordelt mellom landbruk og industri.

Innovasjons- og risikolån er en låneform som skal bidra til å dekke i hovedsak små og mellomstore bedrifters behov for risikoavlastning i investeringsprosjekter gjennom toppfinansiering av et prosjekt. Disse lånene ytes med moderate krav til sikkerhetsstillelse, men det forutsettes at kundens betjeningsevne er vurdert å være tilfredsstillende. Risikoen i denne type lån er relativt høy.

Lån til såkornfondsselskaper er gitt som ansvarlige lån som matcher privat egen- og lånekapital. Lånene har høy risikoprofil.

Det er etablert tapsfond for innovasjons- og risikolån og garantier, samt for lån til såkornfondsselskaper. Målsettingen med tapsfond er å gjøre Innovasjon Norge i stand til å avlaste risiko i innovative prosjekter med vekstpotensial og derved bidra til å realisere flere lønnsomme prosjekter som det ellers vil være vanskelig å finne tilstrekkelig risikovilje for i markedet. For en mindre andel av denne låneporteføljen deler European Investment Fund (EIF) tapsrisikoen med Innovasjon Norge på 50/50-basis.

Renterisiko. Renterisikoen styres og reduseres gjennom en tilpasning av utlånsvilkårene til vilkårene på innlånsiden. Innlånene skal motsvare utlånene, samt sørge for nødvendig likviditet for å operere låneordningene. Innlånene avspeiler renteprofilen på utlånsmassen.

Operasjonell risiko

I operasjonell risiko ligger alle de potensielle tapskilder som er knyttet til den løpende driften av Innovasjon Norge. Dette er for eksempel svikt i rutiner, svikt i datasystemer, kompetansesvikt og

tillitsbrudd hos ansatte. Internkontroll er et viktig hjelpemiddel for å redusere den operasjonelle risikoen.

Selskapets styrende dokumenter er samlet og tilgjengeliggjort i egen database. Innovasjon Norge har beredskapsplaner og gjennomfører jevnlig øvelser. En egen compliancefunksjon bidrar til at selskapet reduserer risikoen for å pådra seg offentlige sanksjoner, økonomiske tap eller tap av omdømme som følge av eksternt og internt regelverk ikke etterleves. En av oppgavene til compliancefunksjonen er å håndtere varslingsaker. I 2017 ble 15 saker tatt under behandling i samsvar med prosedyren for håndtering av varslingsaker. Flertallet av sakene (60 %) gjaldt påstander om kritikkverdige forhold hos kunder av Innovasjon Norge.

Fortsatt drift

Årsregnskapet er utarbeidet under forutsetning av fortsatt drift. Regnskapet gir et rettviseende bilde av selskapets eiendeler, gjeld og resultat. Det har ikke inntruffet forhold etter regnskapsårets utgang som er av betydning ved bedømmelsen av selskapet og som ikke fremkommer av årsregnskapet med tilhørende noter.

Arbeidsmiljø

Innovasjon Norge er en IA-virksomhet (inkluderende arbeidsliv) og er tilknyttet bedriftshelsetjeneste både ved hovedkontoret og ved distriktskontorene. For kontorene i utlandet er det etablert regionale verneombud, samt samarbeids- og arbeidsmiljøutvalg ved de største kontorene i Norge. Det er etablert et internkontrollsystem for helse, miljø og sikkerhet som en integrert del av den totale kvalitetssikringen i organisasjonen. Det er etablert rutiner for varslingsaker.

Sykefraværet for 2017 var på 2,92 %, mot 3,6 % i 2016. Til sammenligning var sykefraværet i offentlig administrasjon og forsvar, og trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning 6,4 %. Det har ikke vært rapportert om skader i 2017.

Innovasjon Norge vurderes som en attraktiv arbeidsplass, både av egne medarbeidere og potensielle jobbsøkere. Selskapet ble i 2017 kåret til Norges mest attraktive arbeidsgiver blant økonomiutdannede i en survey gjennomført av Universum.

Ansatt turnover i 2017 er på totalt 9,6 % (inkludert vikarer, ansatte på engasjement og pensjonister). Ser vi på turnover av kun fast ansatte (eks. pensjonerte medarbeidere) er dette tallet 6,8 %. 52 nye medarbeidere er rekruttert eksternt, mens selskapet har gjennomført 34 interne rekrutteringer (intern mobilitet).

Medarbeiderundersøkelsen er utsatt til våren 2018 som følge av pågående anbudsprosess.

Likestilling og mangfold

Likestilling og mangfold er implementert i selskapets rutiner og retningslinjer. Bevissthet rundt dette skal inngå som en naturlig del i måten selskapet jobber på.

Styret består av 11 medlemmer, hvorav seks kvinner og fem menn. I 2017 er andelen kvinner i toppledergruppen seks av elleve (54 %).

Kvinneandelen i Innovasjon Norge var 55 % ved utgangen av 2017. Kvinneandelen av de nyansatte i løpet av 2017 var på nærmere 60 %.

Kvinnefordeling på stillingsnivå:

Stillingskategori	2017	2016
Direktør	52 %	44 %
Advokat	50 %	43 %
Avdelingsleder	49 %	47 %
Spesialrådgiver	36 %	32 %
Seniorrådgiver	50 %	48 %
Rådgiver	79 %	78 %
Konsulent	83 %	81 %

Lønnsforholdet mellom kvinner og menn

Stillingsnivå	Forskjell i gjennomsnittlig grunnlønn (kvinner/menn)	
	2017	2016
Direktør	-2,44 %	1,10 %
Avdelingsleder	-3,81 %	-1,40 %
Spesialrådgiver	-3,73 %	-4,40 %
Seniorrådgiver	-2,75 %	-2,80 %
Rådgiver	-2,83 %	-4,10 %
Konsulent	Ikke tilgjengelig*	-4,40 %

*Færre enn 4 ansatte i utvalget

Tabellen viser forskjellen mellom kvinners snittlønn som andel av menns snittlønn. Resultatet her tilsier at kvinners gjennomsnittslønn ligger noe under menns gjennomsnittslønn i stillinger på samme nivå.

I Innovasjon Norge har man en aktiv og bevisst holdning til likelønn ifm nyansettelser og intern mobilitet, som er et viktig verktøy gitt virksomhetens grad av mobilitet. Generelt er vi bevisst forskjellene i lønn på det enkelte stillingsnivå, og jobber aktivt med å sikre prinsippet om likelønn.

Av 697 ansatte per 31.12.2017 arbeider 29 deltid. Av disse er 66 % kvinner.

Selskapet følger retningslinjer for ansettelsesvilkår for ledere i statlige foretak og selskaper.

Innovasjon Norge har en mangfoldserklæring i alle stillingsutlysninger som vektlegger at rekrutteringen skal sikre et mangfold med hensyn til kjønn, alder og kulturell bakgrunn. Innovasjon Norge har en generell tilrettelegging for dette mangfoldet.

Fokus på mangfold er fortsatt prioritert i Innovasjon Norges HR-strategi for perioden 2017-2020. Vi har et definert mål om å ha minst 10 % mangfold (kulturell bakgrunn) i selskapets nyansettelser i Norge.

Det rapporteres årlig til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet om status på rekruttering og ansettelser av nye medarbeidere med innvandrerbakgrunn.

Intern omstilling og organisering.

Innovasjon Norges omstillingsreise (INChange) startet i 2014. Med ny regjering, ny styreleder, ny administrerende direktør og et betydelig kutt i selskapets budsjetter 2015, igangsatte selskapet en omstillingsprosess som innebar å sette ny retning for å tydeliggjøre og effektivisere selskapets tjenester, formål og relevans for et Norge i omstilling

Ved utgangen 2017 har Innovasjon Norge gjennomført første fase (2014-2017) av sin omstillingsreise. I disse årene har vi arbeidet med forbedringer knyttet til arbeidsprosesser, organisering og nye digitale flater. Endringsprosessene bygger på et solid kunnskapsgrunnlag av analyser som viser hva våre kunder er opptatt av, hva våre eiere ønsker seg og hvordan vi kan forenkle og effektivisere hverdagen til våre medarbeidere.

Når er tiden kommet for å ta en felles pust i bakken, samle trådene og oppsummere erfaringer og evalueringer før vi går inn i implementering av fase to. Det er derfor gjennomført interne evalueringer knyttet til flere av de igangsatte tiltakene fra fase en, og erfaringer og ny innsikt skal tas inn i det videre arbeidet. Dette gjøres i tett samarbeid med de tillitsvalgte, nøkkelpersoner i INChange prosjektene og alle mellomlederne i selskapet. I 2018 skal vi rette blikket fremover i fase 2 av omstillingsreisen (2018 - 2020) og lage en milepælsplan for utvalgte aktiviteter som vil bidra til et ytterligere relevant, målrettet og effektivt Innovasjon Norge fremover.

Styret anser selskapets innsats og resultater med det interne omstillingsarbeid i 2017 som svært tilfredsstillende.

Kompetanse- og lederutvikling

Innovasjon Norge er en organisasjon med kontinuerlig behov for å omstille seg for å holde seg relevante for våre kunder og norsk næringsliv. Dette gjøres i stor grad ved å øke-/endre kompetanseutviklingen hos våre ansatte slik at de forblir relevante for nye jobber og endringer i kompetansebehov, samt sørge for at vi får et jevnt tilsig av nødvendig kompetanse utenfra.

Innovasjon Norge er en kunnskapsorganisasjon hvor evnen til å levere relevante og gode tjenester hviler på vår evne til å koble de riktige menneskene, utvikle deres kompetanse og tilrettelegge for en digital og fleksibel arbeidshverdag. I 2017 ble det utviklet en kompetansestrategi og digital læringsplattform for kompetanseutvikling i Innovasjon Norge.

I september 2017 ble overordnet kompetansestrategi lagt frem for alle medarbeidere i Innovasjon Norge.

Innovasjon Norge er en distribuert organisasjon. Samarbeid og kjennskap på tvers av kontorer er derfor en viktig del av vår kompetanse. On the job training er Innovasjon Norges effektive måte å utvikle denne kompetansen på. Det legges til rette for samhandling i prosjekter, innen fagområder, samt deling og erfaringsutveksling. Innføring av felles delingsplattform gjør det mulig å utnytte ny teknologi i kompetanseutviklingen gjennom etablering av interessegrupper og digitale prosjektrrom. Intern hospiteringsordning har også vært gjennomført i 2017. Ordningen er en verdifull og effektiv

måte for kompetanseoverføring og samarbeid på tvers av Innovasjon Norges kontor. Ordningen vil bli videreført i 2018.

Lederutvikling har høy prioritet i Innovasjon Norge. Etter to år med systematisk fokus ser vi effekten av dette arbeidet. Innovasjon Norge bruker et bredt spekter av metodikk og innhold, og lederne gir selv tilbakemelding på at dette virker. Det er utviklet en egen modell for lederutvikling og etablert egne HR ressurser som har som sin hovedoppgave å drive frem vår satsing på lederutvikling.

Alle ledere i Innovasjon Norge inngår i en mentorgruppe med 4-5 andre ledere i organisasjonen. Dette er en trygg arena for å støtte og utfordre hverandre, og en viktig arena for å fremme samarbeid mellom hovedkontor, distriktskontor og utekontor.

Ytre miljø

Virksomheten har ikke bidratt til forurensning av det ytre miljø utover det som er naturlig for denne type virksomhet. Hovedkontoret og distriktskontorene er sertifisert som «Miljøfyrtårn».

Redegjørelse om samfunnsansvar

Innovasjon Norge skal arbeide for å styrke arbeidet med bedrifters samfunnsansvar og forebygging av korrupsjon, både internt i selskapet og hos selskapets kunder.

Innovasjon Norges Bærekraftstrategi (2016-2020) setter rammene for alt arbeid i Innovasjon Norge, og legger FNs bærekraftsmål, prinsippene til FNs Global Compact, OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter til grunn for arbeidet med strategien og implementeringen. Kravene vi stiller til kunder og samarbeidspartnere er omtalt i dokumentet «*God forretningsskikk – Innovasjon Norges forventninger til kunder og samarbeidspartnere*», som baserer seg på de samme retningslinjene og prinsippene - alle anerkjente standarder på samfunnsansvarsområdet.

Innovasjon Norges forventninger og krav til egne ansatte, tillitsvalgte og konsulenter som utfører tjeneste for selskapet er beskrevet i selskapets «*Etiske Retningslinjer og antikorrupsjonspolicy*». De etiske retningslinjene inneholder også et eget kapittel om forretningsetikk der det understrekes at etikk og samfunnsansvar skal være en del av vurderingskriteriene ved bruk av tjenester, for valg av samarbeidspartnere og leverandører. Innovasjon Norges samfunnsansvarsarbeid og etiske rammeverk er også et eget punkt i selskapets prosedyre for «onboarding» av nyansatte.

Samfunnsansvar er en integrert del av Innovasjon Norges tjenester, og det er et krav at alle som mottar tjenester fra Innovasjon Norge ivaretar god forretningsskikk i tråd med globalt anerkjente retningslinjer. Dette innebærer også at kunder og samarbeidspartnere demonstrerer vilje og evne til forbedringer i tråd med relevante prinsipper og retningslinjer og beste praksis for sin sektor. Bestemmelser om dette er også inntatt i Innovasjon Norges standardvilkår.

En egen «*Veileder for helhetlig vurdering av bærekraft i finansieringssaker*» er tilgjengelig for selskapets kunde- og finansieringsrådgivere. I Innovasjon Norges kompetansetjenester leveres det i enkelte av programmene en egen modul på samfunnsansvar, særlig tilpasset bedrifter som satser internasjonalt.

For rådgivnings- og kompetansetjenester som leveres av Innovasjon Norge er prinsippene om god forretningsskikk fulgt opp blant annet i klyngeprosjekter der spesifikke spørsmål om bærekraft, samt spørsmål om hvorvidt bedriften rapporterer i henhold til ulike rammeverk for samfunnsansvar er tatt inn i nullpunkt- og følgeanalysen.

Innovasjon Norge forvalter flere oppdrag som bistår bedrifter inn i krevende markeder. I 2017 har god forretningsskikk, med hovedvekt på forståelsen av de krav og forventninger som stilles knyttet til å ha en ansvarlig tilnærming for å unngå å medvirke til brudd på menneskerettigheter, bidra til skade

på miljøet, bidra til korrupsjon, eller bidra til skade for forbrukere og samfunnet, vært på agendaen i flere seminarer og møteplasser innenfor rammen av Innovasjon Norges oppdrag. Deltakere har vært både norske og utenlandske selskaper, virkemiddelaktører og myndighetsrepresentanter.

Selskapet har i 2017 videreført obligatorisk antikorrupsjonsopplæring for alle ansatte. Formålet med opplæringen er å sikre at alle som utfører arbeid eller tjeneste for Innovasjon Norge ikke bare kjenner til gjeldende rettslig rammeverk, men også er trent jevnlig i å identifisere og håndtere situasjoner som kan oppstå. Det er et mål å gjennomføre dilemmatrening for alle ansatte to ganger i året.

Korrupsjonsrisiko har en sentral plass i selskapets etiske retningslinjer og er ytterligere utdypet i egen antikorrupsjonspolicy. Innovasjon Norge har også utdypende retningslinjer omkring habilitet, adgangen til å inneha tillitsverv og bierverv, samt regler for eierskap og handel med verdipapirer.

Innovasjon Norge har etablert en egen Compliance-funksjon som en uavhengig kontrollfunksjon i selskapets internkontrollsystem. Denne overvåker og rapporterer jevnlig selskapets eksponering for manglende compliance. Det gjennomføres årlige kartleggingsaktiviteter for å identifisere hvilke tjenester og selskapsprosesser som er utsatt og hvilke tiltak som bør iverksettes for å redusere risikoen.

I november 2017 lanserte Innovasjon Norge en elektronisk varslingskanal som også er tilgjengelig for eksterne. Varslingskanalen – som er tilgjengelig både på intranettsidene og Innovasjon Norges hjemmeside – gjør det mulig for selskapet å kommunisere med anonyme varslere uten at anonymiteten går tapt.

Innovasjon Norge har siden 2016 hatt konsesjon fra Datatilsynet til å gjennomføre Integrity Due Dilligence på kunder og leverandører. Det er utarbeidet en egen prosedyre som speiler hovedvilkårene i konsesjonen.

EUs forordning for personvern (General Data Protection Regulation – «GDPR») trer i kraft 25. mai 2018. Innovasjon Norge jobber målrettet for at virksomhetens styrende dokumentasjon og systemer skal være i samsvar med det nye regelverket.

Som et ledd i arbeidet med å forankre samfunnsansvarsarbeidet i hele Innovasjon Norge er det etablert et eget kompetanseteam med ressurspersoner på tvers av kontorene. Disse skal støtte våre medarbeidere og gjennomføre opplæringstiltak for å øke bevisstheten i selskapet på samfunnsansvar generelt.

Resultatdisponering

Regnskapet for 2017 viser et overskudd på 301 millioner kroner. For ytterligere detaljer rundt utbytteregeles vises det til note 37. Styrets forslag til disponering av overskuddet er som følger:

Avsatt utbytte til eier Nærings- og fiskeridepartementet fra:		
Lavrisikordningen	kr	245 990 695
Overføres til eier Nærings- og fiskeridepartementet fra:		
Innovasjonslån og garantier	kr	24 882 017
Overføres til eiere, fylkeskommunene, fra:		
Risikolån og garantier	kr	15 743 308
Fordelt på:		
Møre og Romsdal fylkeskommune	kr	3 105 600
Troms fylkeskommune	kr	2 644 617
Trøndelag fylkeskommune	kr	2 188 082
Finnmark fylkeskommune	kr	1 562 077
Nordland fylkeskommune	kr	1 528 185
Sogn og Fjordane fylkeskommune	kr	1 437 010
Hedmark fylkeskommune	kr	1 023 046
Hordaland fylkeskommune	kr	741 371
Telemark fylkeskommune	kr	630 737
Oppland fylkeskommune	kr	506 270
Aust - Agder fylkeskommune	kr	170 104
Buskerud fylkeskommune	kr	132 402
Vest - Agder fylkeskommune	kr	67 912
Østfold fylkeskommune	kr	5 895
		<u>15 743 308</u>
Overført fra opptjent kapital:		
Investeringsfondet for Nordvest-Russland	kr	2 503 379
Investeringsfondet for Øst-Europa	kr	<u>7 040 962</u>
		9 544 341
Avsatt til opptjent egenkapital:		
Lavrisikordningen	kr	23 428 911
Tjenesteleveranser og tilskuddsforvaltning	kr	-
Sum totalt		300 500 590

Utsiktene for 2018

Regjeringen har fremlagt sin nye Jeløya plattform og er tydelig på at Norge fremdeles er i omstilling. Første utfordring å «omstille norsk økonomi for å skape vekst, nye arbeidsplasser og sikre flere ben å stå på».

Satsingen på næringsrettet forskning, innovasjon og gründerskap er tydelig, og ambisjonen om at Norge skal bli blant de ledende landene i Europa når det gjelder innovasjon, er klart uttrykt. Gründerskap, entreprenørskapskultur og tilgang til kapital trekkes frem som sentrale elementer for å bygge nye bedrifter og arbeidsplasser.

Innovasjon Norge er klar til å bidra sterkt og tydelig på regjeringens ambisjoner. Selskapets strategi for 2016-2020 angir retning og prioriteringer for selskapet frem mot 2020 i en tid der Norge står overfor store omstillinger. Selskapet er, og vil være, en relevant, kompetent og nyttig partner for regioner, bedrifter og gründere som vil skape fremtidens bærekraftige arbeidsplasser og bedrifter.

Innovasjon Norge skal i 2018 bidra til «et Norge i omstilling» gjennom å styrke tilgangen på risikokapital, bidra til økt eksport av bærekraftige løsninger og gi innovasjonspolitiske råd som setter spor. Dette skal nås gjennom innsats for flere gode gründere, flere vekstkraftige bedrifter og flere innovative næringsmiljøer.

Oslo, 1. mars 2018
I styret for Innovasjon Norge

Per Otto Dyb
(styreleder)

Jørund Ødegård Lunde
(nestleder)

Arvid Andenæs

Kim Daniel Victor Arthur

Kristin Misund

Helene Falch Fladmark

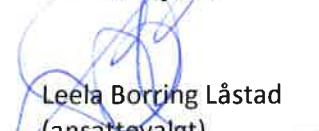
Wenche Kjolås

Jan Løkling

Heidi Wang

Leela Borring Låstad
(ansattevalgt)

Gaute Hagerup
(ansattevalgt)

Anita Krohn Traaseth
(administrerende direktør)

Innovasjon Norge

Resultatregnskap

(Beløp i 1 000 kr)

	Noter	2017	2016
Renter av utlån	3	594 369	595 390
Renter av bankinnskudd		7 042	7 596
Sum renteinntekter		601 411	602 987
Renter på innlån	4	123 915	157 152
Innlånsprovisjon	5	61 024	59 447
Sum rentekostnader		184 938	216 599
Netto renteinntekter		416 472	386 388
Utbytte og netto tap på verdipapirer	6	-5 674	-3 818
Offentlige inntekter	7	1 071 134	1 057 463
Eksterne inntekter	8	123 618	152 600
Diverse driftsinntekter		19 649	6 758
Sum driftsinntekter		1 214 401	1 216 821
Lønn og personalkostnader	9	693 972	691 369
Avskrivninger på varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	10, 11	15 990	6 802
Direkte prosjektkostnader	12	455 436	484 489
Andre driftskostnader	13, 14	208 941	194 858
Sum driftskostnader		1 374 339	1 377 518
Resultat før tap		250 860	221 873
Tap på utlån og garantier	15	76 516	41 038
Tapsdekning	16	-126 156	-30 623
Sum netto tap på utlån og garantier	15	-49 640	10 415
Årsresultat		300 501	211 458
Utbytte og overføringer til eiere	37	286 616	201 498
Overført fra opptjent kapital i låne- og investeringsfond	36, 37	-9 544	-9 915
Overført til opptjent egenkapital	37	23 429	19 875
Sum overføringer og disponeringer	37	300 501	211 458

Innovasjon Norge

Eiendeler

(Beløp i 1 000 kr)

	Noter	2017	2016
Ordinære innskudd i banker	17	1 091 365	912 009
Bundne innskudd i Norges Bank	17	5 311 619	5 297 959
Sum bankinnskudd		6 402 984	6 209 968
Lavrisikolån	18	14 152 587	14 016 480
Innovasjons- og risikolån	18, 27	3 175 752	2 755 501
Andre utlån	19	1 392 331	1 486 828
Sum brutto utlån		18 720 670	18 258 808
- Nedskrivninger på individuelle utlån	15	-795 096	-794 126
- Nedskrivninger på grupper av utlån	15	-187 000	-227 000
Sum netto utlån		17 738 575	17 237 682
Aksjer og andeler	23	39 766	37 845
Eierinteresser i tilknyttede selskap	24	175 950	107 950
Eierinteresser i konsernselskaper	25	300	300
Immaterielle eiendeler	10	45 849	17 320
Varige driftsmidler	11	28 275	29 247
Andre eiendeler	26	341 543	221 746
Ikke påløpte kostnader og opptjente ikke mottatte inntekter	28	167 673	180 713
Sum eiendeler		24 940 914	24 042 771

Innovasjon Norge
Gjeld og Egenkapital
 (Beløp i 1 000 kr)

	Noter	2017	2016
Innlån fra staten, lavrisikolån	29	12 445 000	12 200 000
Innlån fra staten, innovasjons- og risikolån	29	3 245 000	2 820 000
Sum innlån fra staten		15 690 000	15 020 000
Annen gjeld	30	879 519	743 495
Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter	31	658 940	617 588
Pensjonsforpliktelser	32	160 868	106 287
Nedskrivninger på garantiansvar	15	4 256	4 245
Tapsfond	33	2 369 682	2 206 460
Rentestøttefond	34	28 409	23 943
Tilskuddsfond	35	1 380 616	1 513 605
Sum avsetninger til forpliktelser		3 943 831	3 854 540
Innskutt kapital i låne- og investeringsfond	36	2 187 289	2 239 698
Opptjent kapital i låne - og investeringsfond	36	2 684	12 229
Sum kapital låne- og investeringsfond	36	2 189 974	2 251 927
Innskutt egenkapital	37	665 645	665 645
Opptjent egenkapital	37	913 005	889 576
Sum egenkapital	37	1 578 651	1 555 222
Sum gjeld og egenkapital		24 940 914	24 042 771

Oslo, 31. desember 2017

1. mars 2018

I styret for Innovasjon Norge

 Per Otto Dyb
 (styreleder)

 Jørund Ødegård Lunde
 (nestleder)

 Arvid Andenæs

 Heidi Wang

 Helene Falch Fladmark

 Jan Løking

 Kim Daniel Victor Arthur

 Kristin Misund

 Wenche Kjølås

 Gaute Hagerup
 (ansattrepresentant)

 Leela Børring Låstad
 (ansattrepresentant)

 Anita Krohn Traaseth
 (administrerende direktør)

Innovasjon Norge
Kontantstrømoppstilling
(Beløp i 1000 kr)

	2017	2016
Årsresultat	300 501	211 458
Ordinære avskrivninger	15 990	6 802
Endring i tapsavsetninger på utlån	-39 031	-101 191
Endring nedskrivning aksjeinvesteringer	-11 545	6 673
Gevinst ved salg av aksjer	-	-2 025
Tap ved salg av aksjer	16 756	1 235
Forskjell kostnadsført / betalt pensjon	54 581	26 012
Endring i andre tidsavgrensingsposter	290 282	288 914
Innbetalinger på utlån	2 346 845	2 610 776
Utbetalinger på utlån	-3 005 442	-3 016 110
Innbetalt fra oppdragsgivere til tilskuddsaktiviteter	2 530 521	2 619 258
Utbetalte tilskudd	-2 735 026	-2 864 737
Innbetalt fra staten til risikoavlastningsfond	46 400	68 860
Utbetalt til investorer såkorninvesteringer	-34 500	-8 550
Tilbakebetalt til staten fra tapsfond	-82 229	-49 835
A - Netto kontantstrøm fra driften	-305 897	-202 462
B -Tilbakebetalt / innskutt investeringsfond til/fra eier	-52 409	177 998
Innbetalinger på innlån	45 635 000	45 365 000
Utbetalinger på innlån	-44 965 000	-45 170 000
C - Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	670 000	195 000
Kjøp av aksjer	-81 342	-49 996
Salg av aksjer	6 210	3 423
D - Netto kontantstrøm fra verdipapirer	-75 132	-46 573
Utbetalinger ved kjøp av varige driftsmidler	-43 546	-25 971
E - Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-43 546	-25 971
A+B+C+D+E = netto likviditetsendring	193 016	97 993
Likviditet 01.01	6 209 968	6 111 975
Likviditet 31.12	6 402 984	6 209 968

Innovasjon Norge

Noter til årsregnskapet 2017

NOTE 1

SELSKAPSFORMLASJON OG REGNSKAPSPRINSIPPER

Selskapsinformasjon

Innovasjon Norge er et særlovsselskap med formål å være statens og fylkeskommunenes virkemiddel for å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet. Innovasjon Norges hovedmål er å skulle utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling og utløse regionenes næringsmessige muligheter.

Nærings- og fiskeridepartementet er hovedeier med 51 % og fylkeskommunene eier 49 %. Innovasjon Norge forvalter midler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Utenriksdepartementet, fylkeskommunene og fylkesmennene.

Innovasjon Norge tilbyr fem tjenestetyper:

- Finansieringstjenester
- Kompetansetjenester
- Rådgivningstjenester
- Nettverkstjenester
- Profileringstjenester.

Grunnlaget for utarbeidelse av regnskapet

Årsregnskapet er avgitt i samsvar med regnskapsloven, god regnskapsskikk for øvrige foretak og lov om Innovasjon Norge.

Bruk av estimat

Ved utarbeidelse av årsregnskapet benyttes estimater og skjønsmessige vurderinger av usikre størrelser. Estimaterne og vurderingene representerer et beste skjønn på tidspunktet for regnskapsavleggelsen. Faktiske resultater vil kunne avvike fra estimatene. Innovasjon Norges største estimater og vurderinger er knyttet til vurdering av nedskrivninger på utlån og garantier, verdsettelse av aksjer og pensjoner til egne ansatte.

Omklassifisering

I de tilfeller klassifisering av poster endres vil også fjorårets tall omarbeides for å gjøre regnskapene sammenlignbare.

Konsolidering

Det utarbeides ikke konsernregnskap for Innovasjon Norge og dets datterselskaper etter unntaksregelen i Regnskapsloven § 3-8. Dette er basert på at datterselskapene ikke anses å ha betydning for å bedømme Innovasjon Norges stilling og resultat.

Eiendeler og gjeld i utenlandsk valuta

Pengeposter i utenlandsk valuta er i balansen omregnet til balansedagens kurs. Inntekter og kostnader i utenlandsk valuta er omregnet til kursen på transaksjonstidspunktet. Verdiendringer som følger av endret kurs mellom transaksjons- og balansedag resultatføres.

Bankinnskudd, kontanter og lignende

Bankinnskudd, kontanter og lignende inkluderer kontanter, bankinnskudd og andre betalingsmidler med forfallsdato som er kortere enn tolv måneder fra anskaffelse.

Fordringer

Kundefordringer og andre fordringer er oppført til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene.

Immaterielle eiendeler

Immateriell eiendel balanseføres når:

1. det er sannsynlig at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen vil tilflyte foretaket, og
2. anskaffelseskost for eiendelen kan måles pålitelig

Immaterielle eiendeler vurderes til anskaffelseskost og nedskrives til virkelig verdi dersom denne er lavere enn bokført verdi, og verdifallet forventes ikke å være forbigående. Immaterielle eiendeler med begrenset økonomisk levetid avskrives over forventet brukstid.

Varige driftsmidler

Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som varige driftsmidler. Varige driftsmidler vurderes til anskaffelseskost og nedskrives til virkelig verdi dersom denne er lavere enn bokført verdi, og verdifallet forventes ikke å være forbigående. Varige driftsmidler med begrenset økonomisk levetid avskrives over forventet brukstid.

Utlån, aksjer og finansielle forpliktelser

Generelle prinsipper og definisjoner

Innregning og fraregning

Utlån, aksjer, øvrige finansielle eiendeler, samt innlån fra staten og øvrige finansielle forpliktelser innregnes i balansen når Innovasjon Norge blir part i instrumentets kontraktsmessige bestemmelser.

Utlån, aksjer og øvrige finansielle eiendeler fraregnes når de kontraktsmessige rettighetene til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen utløper.

Innlån fra staten og øvrige forpliktelser fraregnes fra balansen når de har opphørt — det vil si når plikten angitt i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt.

Definisjon av amortisert kost

Etter førstegangsinnregning måles utlån og fordringer, samt innlån fra staten og andre finansielle forpliktelser til amortisert kost etter effektiv rentes metode. Ved beregning av den effektive renten estimeres kontantstrømmer.

Utlån

Innovasjon Norges utlånsvirksomhet er inndelt i tre låntyper:

1. Lavrisikolån
2. Innovasjons- og risikolån
3. Øvrige låneordninger, herunder lån til såkorn - og investeringsfond

Etableringsprovisjon ved utbetaling av innovasjonslån og andre risikolån blir inntektsført på utbetalingstidspunktet da provisjonen ikke overstiger de direkte kostnadene. De andre låneordningene har ikke etableringsprovisjon.

Verdifall på utlån

På balansedagen vurderes det om det finnes objektive indikasjoner på at utlån har falt i verdi. Eksempler på tapshendelser er vesentlige finansielle problemer hos debitor, svak økonomi, negativ økonomisk utvikling, betalingsmislighold, betydelige endringer i vilkår, negative endringer i interne og eksterne forhold, konkurs, gjeldsforhandlinger eller avviking. Verdivurderingene av sikkerhetene er beheftet med relativt stor usikkerhet både som følge av at beliggenhet tidvis er usentral, pantet er spesialisert og antallet mulige interessenter er begrenset.

Individuelle nedskrivninger

Dersom det foreligger objektive indikasjoner nedskrives utlånet. Nedskrivningen måles som differansen mellom utlånets balanseførte verdi og nåverdien av de estimerte fremtidige kontantstrømmene, diskontert med den finansielle eiendelens effektive rente. Nedskrivningen innregnes i resultatet.

Gruppevise nedskrivninger

For lavrisikolånene foretas også gruppevise nedskrivninger. Porteføljen er inndelt i grupper med tilnærmet like risikoegenskaper. Utlån som er vurdert for nedskrivning individuelt, men hvor objektive bevis på verdifall ikke finnes, medtas i gruppevurdering av utlån. Gruppenedskrivningene fastsettes med utgangspunkt i risikoklassifiseringssystemet der kalkulert risiko beregnes som produktet av antatt driftsrisiko og risiko for manglende sikkerhetsdekning.

Tapsfond

Det er etablert tapsfond for innovasjons- og risikolån, garantier og lån til såkornfondene. Med begrepet tapsfond menes midler som skal dekke forventede tap på disse særskilte utlånsordningene og garantiene. Midlene inngår i bevilgninger fra staten, enten som særskilte bevilgninger eller som en del av tilskuddsmidlene. Midlene avsettes som en forpliktelse i balansen. Når det foretas en nedskrivning av utlån i en utlånsordning som har et tapsfond, foretas en tilsvarende inntektsføring fra tapsfondet. Nedskrivninger og inntektsføring fra tapsfondet presenteres brutto i resultatregnskapet på regnskapslinjene «Tap på utlån og garantier» og «Tapsdekning». Nedskrivninger innenfor tapsfondets størrelse vil ikke ha netto resultateffekt for Innovasjon Norge. Eventuelle tap utover tapsfondet størrelse dekkes av staten i form av ekstra bevilgninger. Se nærmere omtale i note 33.

Nærmere beskrivelse av Innovasjon Norges finansieringstjenester

Lavrisikolån

Lavrisikolån er et tilbud til bedrifter med behov for finansiering av sitt langsiktige kapitalbehov. Lånene gis på konkurransedyktige markedsmessige rentebetingelser. Lavrisikolånene skal sikres med pant og har normalt sikkerhetsmessig dekning, men kan ha pantemessig underdekning på inntil 25 % på innvilgelsestidspunktet. Lavrisikolån prioriteres gitt til bedrifter i distrikter og til prosjekter hvor lånetilbudet fra andre banker er begrenset på grunn av risikomessige vurderinger fra bankenes side. Det er ingen begrensning på bedriftsstørrelse, men lånene gis i hovedsak til små og mellomstore bedrifter med inntil 250 ansatte. Innovasjon Norge har et spesielt ansvar for å ivareta finansiering av bedrifter i fiskeriene, i landbruket og i distriktene. Tap på denne type lån dekkes av

rentemarginen og får resultateffekt. Innovasjon Norge bærer således den økonomiske risikoen ved disse lånene. Avdragstid er normalt 5-15 år. Lånene finansieres med rentebærende innlån fra staten. Resultat på ordningen tilbakebetales i sin helhet til staten gitt at egenkapitalandel på ordningen tilsvarer 10,5 %.

Risikolån

Risikolån gis som toppfinansieringslån med relativt høy grad av risiko og med til dels gunstige betingelser hva angår rente og nedbetalingstid sett i forhold til prosjektrisikoen. Risikolån kan benyttes til delfinansiering av investeringsprosjekter som handler om nyetablering, nyskaping, omstilling, internasjonalisering og utvikling og som det er vanskelig å finne tilstrekkelig risikovilje for å kunne gjennomføre i det private kredittmarkedet. Innovasjon Norges medvirkning skal ha en utløsende effekt for at prosjektet skal kunne gjennomføres. Mindre lån kan gis uten pantesikkerhet, mens større lån har pantesikring som kan ha underdekning mellom 25 % til 75 % på innvilgelsestidspunktet.

Rentene for risikolån ligger noe høyere enn for lån i det private kredittmarkedet og skal normalt ha noe kortere løpetid. Målgruppen er bedrifter over hele landet og i alle bransjer. Maksimalt engasjement per kunde er 50 millioner kroner. Maksimal løpetid på risikolån er 15 år inklusive avdragsfrie perioder. Lånene finansieres med rentebærende innlån fra staten. Tap på lånene finansieres via tapsfond. Det betyr at tap på risikolån ikke har resultateffekt og Innovasjon Norge bærer ikke den økonomiske risikoen ved disse lånene. Tap med tilhørende tapsdekning vises brutto i regnskapet. Resultat på ordningen tilbakebetales i sin helhet til staten og fylkene.

Garantier

Innovasjon Norges garantiordninger er i hovedsak rette mot gründere og vekstbedrifter som på grunn av manglende sikkerhet har problemer med å få lån i private banker. Innovasjon Norges garantier er i praksis en sidesikkerhet som stilles ovenfor bedriftens lokale bankforbindelse for at banken skal kunne innvilge driftskreditt eller investeringslån. Primært benyttes våre garantier som garanti for driftskreditt. Garanti kan kun stilles som simpel garanti ovenfor bank med garantiansvar normalt inntil 50 %, men inntil 75 % for bedrifter yngre enn 3 år. For 50 % garantier er garantiprovisjonen på minimum 1 %. For 75 % garantier er garantiprovisjonen minimum 2 %. Tap på garantier dekkes av tapsfond og får ingen resultateffekt for Innovasjon Norge. Innovasjon Norge bærer således ikke den økonomiske risikoen ved garantiene. Det avsettes til tapsfond for alle garantier som gis. Ordningen ligger under delregnskapene for risikolån og innebærer at resultat på ordningen i sin helhet tilbakebetales til staten og fylkene.

Så Kornkapitalordninger

Innovasjon Norges såkornordninger består av både ansvarlig lån til såkornfond selskaper og investering i aksjer. Ordningene finansieres via investeringsfond og tapsfond som mottas fra staten. Ordningene har ingen resultateffekt for Innovasjon Norge og vi bærer derved ingen økonomisk risiko. Ved opphør av ordningene skal eventuelt resultat tilbakebetales til staten i sin helhet.

Ansvarlig lån til Såkornfondene

Ansvarlige lån fra Innovasjon Norge løper i utgangspunktet uten avdrag og forfaller til betaling i sin helhet til pari kurs 15 år fra dato for avtale mellom fondet og Innovasjon Norge. Renter betales ikke løpende, men akkumuleres og tillegges hovedstol hvert år per 31.12. Såkornmidlene benyttes av såkornselskapene til egenkapitalinvesteringer i nystartet virksomhet. Avdrag som innbetales utenom ordinært forfall føres som nedbetaling på hovedstol.

Tapsfond for lån til såkornselskapene

Det er bevilget et tapsfond til hvert av såkornfondsselskapene som tilsvarer 25 % av opprinnelig lånekapital. Inntil 50 % av realiserte tap i enkeltelskaper kan føres direkte mot tapsfondet i Innovasjon Norge, maksimert oppad til rammen for tapsfondet. Kun hovedstol uten tillegg av renter kan belastes tapsfondet. Tapte renteinntekter dekkes av en særskilt bevilgning fra NFD. De resterende 50 % av tapene dekkes av de private investorene i såkornselskapene. Dersom såkornfondene er insolvent ved oppgjørstidspunktet, må staten etterbevilge dekning av tap som er påløpt på innlån fra staten.

Aksjer Såkornfond

Innovasjon Norge skyter inn egenkapital i såkornselskaper på vegne av staten. Fondene finansieres i form av egenkapital med 50/50 fordeling mellom private investorer og Innovasjon Norge. Innovasjon Norge går imidlertid inn med overkurs på 15 % utover det de private investorene gjør. Med risikoavlastning på 15 % for private investorer innebærer det at Innovasjon Norges eierandel utgjør 42,5 %. Fondenes løpetid er minimum 10 år og begrenset oppad til 15 år. Eventuelle tap og nedskrivninger på aksjer, begrenset oppad til 35 % av investert beløp, dekkes av tapsfond. Tap utover tapsfondets størrelse dekkes via ekstrabevilgninger fra staten. Ved oppgjør av ordningene skal gevinst tilbakebetales til staten, et eventuelt tap dekkes av tapsfondet eller ekstrabevilgninger fra staten. Innovasjon Norge bærer derved ingen økonomisk risiko knyttet til disse ordningene.

Da Innovasjon Norges eierandel aldri skal overstige 50 % og man heller ikke vil ha bestemmende innflytelse i styret behandles fondene regnskapsmessig som tilknyttede selskaper.

Investeringsfondene for Nordvest-Russland og Øst-Europa

Disse investeringsfondene kan investere sammen med norsk næringsliv på kommersielle betingelser i Nordvest-Russland og Øst-Europa. Målgruppen er små- og mellomstore norske bedrifter med internasjonale vekstambisjoner og forutsetninger for å lykkes i fondenes virkeområder. Innovasjon Norge skyter inn egenkapital eventuelt også i kombinasjon med ansvarlig lån.

Fondene finansieres med investeringsfond fra staten. Ved positive resultater på ordningene utbetales det utbytte tilbake til staten på 75 % av årets resultat, begrenset oppad til innskutt kapital multiplisert med rentesats for statens kapital i forvaltningsbedriftene. Negative resultat dekkes av investeringsfondet og Innovasjon Norge bærer derfor ingen økonomisk risiko.

Aksjer

Aksjer er vurdert etter kostmetoden. For investeringer som anses som langsiktige nedskrives disse til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Investeringer som anses som kortsiktige vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi. Mottatt utbytte fra selskapene inntektsføres som utbytte av verdipapirer.

Tilknyttet selskap er selskap der Innovasjon Norge har betydelig innflytelse. Normalt foreligger det betydelig innflytelse når Innovasjon Norge har en eierandel på 20 % eller mer. Som datterselskap regnes selskap der Innovasjon Norge har kontroll. Normalt foreligger det kontroll når selskapet har en eierandel på 50 % eller mer. Tilknyttede selskap og datterselskap regnskapsføres etter kostmetoden.

Tilskuddsfond

Innovasjon Norge har årlige tilsagnsrammer for tilskuddsordninger til ulike formål. For tilskuddsordningene som organiseres med fond gjelder følgende regler:

Tilskuddsmidlene, som bevilges over statsbudsjettet, blir inntil utbetaling plassert på øremerkede konti i Norges Bank som ikke er rentebærende for Innovasjon Norge. Tilskuddsmidlene innregnes i balansen til Innovasjon Norge og er klassifisert som bankinnskudd med motpost forpliktelse «Tilskuddsfond».

For tilskuddsordningene bortfaller tilsagn dersom midlene ikke er benyttet senest tre år etter innvilgningsåret. Ubrukte tilskuddsmidler for disse ordningene tilbakeføres til neste års ramme eller til staten avhengig av regelverket for tilskuddsordningen.

Tilskuddsmidler som utbetales til kunder har ingen resultateffekt for Innovasjon Norge og blir således ikke utgifts- eller inntektsført i resultatregnskapet. Kostnader knyttet til tjenesteleveranser i regi av Innovasjon Norge er kostnadsført i resultatregnskapet og tilhørende kostnadsdekning fra tilskuddsmidler er resultatført under offentlige inntekter.

Prinsipper for inntekts- og kostnadsføring

Inntekter

Inntekter regnskapsføres som hovedregel i samme periode som tilhørende kostnader. I de tilfeller det ikke er en klar sammenheng mellom utgifter og inntekter fastsettes fordelingen etter skjønnsmessige kriterier. Øvrige unntak fra sammenstillingsprinsippet er angitt der det er aktuelt.

Offentlige inntekter

Offentlige bevilgninger til Innovasjon Norge inntektsføres i takt med påløpte kostnader for de formål som bevilgningene er ment å dekke. Dette betyr at deler av bevilgningen et år kan bli overført til neste år.

Rentestøttefond

Rentestøttefond er midler fra staten som skal dekke avtalte renter ved innvilgning av rentefrihet på innovasjonslån. Innbetalte midler avsettes som en forpliktelse i balansen på tidspunktet for innbetaling. Når det gis rentefrihet foretas en tilsvarende inntektsføring av forpliktelsen som tilsvarer inntektstapet.

Ordningen finansieres ved at det årlig avsettes tilskuddsmidler til rentestøttefondet. Avsetningene må tas av den årlige tilskuddsrammen for Regional utvikling fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Innovasjonsordningen fra Nærings- og fiskeridepartementet. For hvert år skal det avsettes tilstrekkelige midler til å dekke innvilgning av rentefrihet i inneværende år.

Kostnader

Kostnader regnskapsføres som hovedregel i samme periode som tilhørende inntekt. I de tilfeller det ikke er en klar sammenheng mellom utgifter og inntekter fastsettes fordelingen etter skjønnsmessige kriterier. Øvrige unntak fra sammenstillingsprinsippet er angitt der det er aktuelt.

Renteinntekter og – kostnader

Renter resultatføres etter hvert som disse opptjenes som inntekter eller påløper som kostnader.

Renteinntekter og rentekostnader knyttet til låne- og investeringsfondene omtalt i note 36 presenteres brutto under regnskapslinjene «Renter av utlån» og «Renter på innlån». For såkornordningene skal rentekostnadene tilsvare renteinntektene. Såkomordningen er innrettet slik at den ikke skal gi resultateffekt for Innovasjon Norge.

Pensjoner

Innovasjon Norge regnskapsfører pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser i henhold til Norsk Regnskapsstandard, NRS 6 Pensjonskostnader.

Ytelsespensjon

Ved regnskapsføring av pensjon som er ytelsesplan, kostnadsføres forpliktelsen over opptjeningstiden i henhold til planens opptjeningsformel. Allokeringemetode tilsvarer planens opptjeningsformel med mindre det vesentlige av opptjeningen skjer mot slutten av opptjeningsperioden. Lineær opptjening legges da til grunn. For pensjonsordninger etter lov om foretakspensjon anvendes således lineær opptjening.

Estimatavvik og virkningen av endrede forutsetninger amortiseres over forventet gjenværende opptjeningsperiode i den grad de overstiger 10 % av den største av pensjonsforpliktelsen og pensjonsmidlene (korridor). Virkningen av planendringer med tilbakevirkende kraft som ikke er betinget av fremtidig ansettelse, innregnes i resultatregnskapet umiddelbart. Planendringer med tilbakevirkende kraft som er betinget av fremtidig ansettelse, fordeles lineært over tiden frem til ytelsen ikke lenger er betinget av fremtidig ansettelse.

Netto pensjonsforpliktelse er differansen mellom nåverdien av pensjonsforpliktelsene og verdien av pensjonsmidler som er avsatt for betaling av ytelsene. Pensjonsmidlene vurderes til virkelig verdi. Måling av pensjonsforpliktelse og pensjonsmidler gjennomføres på balansedagen. Arbeidsgiveravgift er inkludert i tallene, og er beregnet av netto faktisk underfinansiering. Avtalefestet pensjonsforpliktelse (AFP) innenfor LO/NHO-ordningen er en ytelsesbasert flerforetaksordning, men som regnskapsføres som en innskuddsbasert ordning da den ikke er målbar.

Kontantstrømoppstilling

Likviditetsbeholdningen er definert som kontanter og bankinnskudd. Kontantstrømoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metoden og er tilpasset de ulike virksomhetsområdene.

NOTE 2

DELREGNSKAP - RESULTAT

(Beløp i 1 000 000 kr)

Innovasjon Norge har 7 delregnskap med bakgrunn i regelverk fra oppdragsgivere og eiere. Hvert delregnskap har separat resultat og balanse, samt egne regler for egenkapital og resultatdisponering. Se note 37.

	Lavrisiko låneordningene		Risiko-lån distriktstrettede		Innovasjons- og risikolån og øvrige ordninger		Tjenesteleveranser og tilskuddsforvaltning		Søkorntfondene		Investeringsfondene Nordvest-Russland og Øst-Europa		Felles egenkapital		Sum	
	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap
	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16
Renter av utlån	430	433	57	56	84	77	0	0	23	28	0	0	-	-	594	595
Renter av bankinnskudd	2	2	0	0	0	0	4	4	-	-	1	1	-	-	7	8
Sum renteinntekter	431	436	57	56	84	78	4	4	23	28	1	1	-	-	601	603
Renter på innlån	87	113	6	7	8	9	-0	-0	23	28	-	-	-	-	124	157
Innlånsprovisjon	49	48	5	5	7	6	-	-	-	-	-	-	-	-	61	59
Sum rentekostnader	136	161	10	12	15	16	-0	-0	23	28	-	-	-	-	185	216
Netto renteinntekter	295	275	47	45	69	62	4	4	-	-	1	1	-	-	417	387
Offentlige inntekter	-	-	-	-	-	-	1 068	1 052	3	5	-	-	-	-	1 071	1 057
Eksterne inntekter mv	0	1	1	2	3	2	137	154	3	-	-6	-4	-	-	138	156
Sum driftsinntekter	0	1	1	2	3	2	1 204	1 206	6	5	-6	-4	-	-	1 209	1 213
Sum driftskostnader	75	89	32	28	47	39	1 209	1 210	6	5	6	6	-	-	1 374	1 378
Resultat før tap	221	186	16	18	25	26	0	0	-0	0	10	8	-	-	251	222
Tap på utlån og garantier	-49	9	29	13	65	26	1	2	31	-11	-1	2	-	-	77	41
Tapsdekning	-	-	-29	-13	-65	-26	-1	-1	-31	11	-	-	-	-	-126	-31
Sum netto tap på utlån og garantier	-49	9	-	-	-	-	-0	-0	-	-	1	2	-	-	-50	10
Resultat	269	177	16	18	25	26	-0	-0	-0	0	-10	-10	-	-	301	211
Disponering av resultatet:																
Utbytte / overføring til eier	246	158	16	18	25	26	-	-	-	-	-	-	-	-	287	201
Fra låne- og investeringsfond	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-10	-10	-	-	-10	-10
Til opplyst egenkapital	23	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	20
Sum disponert	269	177	16	18	25	26	-	-	-	-	-10	-10	-	-	301	211

NOTE 2

DELREGNSKAP - FORTSETTELSE, BALANSE

(Beløp i 1 000 000 kr)

	Lavrisiko låneordningene		Risikolån distriktsrettede		Innovasjons- og risikolån og øvrige ordninger		Tjenesteleveranser og tilskuddsforvaltning		Sakomfondene		Investeringsfondene i Nordvest-Russland og Øst-Europa		Felles egenkapital		Sum	
	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16	31.12.17	31.12.16
Eiendeler																
Bankinnskudd	244	145	895	899	1 501	1 328	1 975	1 990	1 489	1 600	240	249	-	-	6 403	6 210
Brutto utlån	14 153	14 016	1 190	1 056	1 986	1 700	187	252	1 200	1 227	5	8	-	-	18 721	18 259
Tapsnedskrivning	-312	-399	-162	-145	-219	-203	-	-	-285	-270	-4	-5	-	-	-982	-1 021
Netto utlån	13 841	13 618	1 028	911	1 767	1 497	187	252	915	956	1	3	-	-	17 739	17 238
Aksjer og andeler	-	-	-	-	-	-	0	0	-	4	40	33	-	-	40	38
Eierinteresser i tilknyttede selskap	-	-	-	-	-	-	-	-	176	108	-	-	-	-	176	108
Eierinteresser i konsernselskap	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	0	0
Immaterielle eiendeler	46	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	46	17
Variante driftsmidler	28	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	29
Andre eiendeler	-	85	118	124	-	-	114	54	308	187	62	3	20	20	622	474
Ikke påløpte kostnader og oppjente ikke mottatte inntekter	83	-	10	9	14	12	61	75	-	-	-	-	-	-	168	96
Sum eiendeler	14 242	13 895	2 111	1 943	3 281	2 837	2 337	2 372	2 888	2 855	342	289	20	20	25 221	24 210
Gjeld og egenkapital																
Innlån fra staten	12 445	12 200	1 307	1 188	1 938	1 632	-	-	-	-	-	-	-	-	15 690	15 020
Annent gjeld	334	256	38	43	139	148	701	632	529	415	64	0	-	-	1 805	1 493
Avsetning til forpliktelser	10	8	766	713	1 205	1 057	1 530	1 634	441	471	6	6	-	-	3 958	3 889
Låne- og investeringsfond	-	-	-	-	-	-	-	-	1 917	1 970	273	282	-	-	2 190	2 252
Egenkapital	1 453	1 430	-	-	-	-	106	106	-	-	-	-	20	20	1 579	1 555
Sum gjeld og egenkapital	14 242	13 895	2 111	1 943	3 281	2 837	2 337	2 372	2 888	2 855	342	289	20	20	25 221	24 210

Forklaring på differanse mellom årsregnskap og sum delregnskap:

Balansesum delregnskap	25 221	24 210
Balansesum årsregnskap	24 941	24 043
Differanse	280	167
Internt fordring presentert under andre eiendeler og annen gjeld som er nettet i årsregnskapet, men ikke i delregnskapene	-162	-43
Rest etter splitt av delregnskapet "risikolån og garantier"	-41	-44
Omklassifisering mellom andre eiendeler og annen gjeld på delregnskapene	-77	-80
Sum	0	0

NOTE 3**RENTER AV UTLÅN**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Renter av ordinære lavrisikolån	116 717	123 583
Renter av fiskefartøyslån	182 919	171 160
Renter av landbrukslån	129 912	138 718
Rentestøtte og renter av innovasjons- og risikolån	141 156	133 454
Rentestøtte og renter av lån fra såkornfondene	23 360	28 044
Renter av andre utlån	305	431
Sum	594 369	595 390

NOTE 4**RENTER PÅ INNLÅN**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Renter på innlån til lavrisikolån	86 721	112 799
Renter på innlån til innovasjons- og risikolån	13 801	16 251
Renter på såkornfondene	23 360	28 044
Andre rentekostnader	32	57
Sum	123 915	15/ 152

NOTE 5**INNLÅNSPROVISJON**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Provisjon på innlån til lavrisikolån	49 161	48 284
Provisjon på innlån til innovasjons- og risikolån	11 777	11 163
Sum innlånsprovisjon til staten	60 939	59 447
Provisjon på vekstgarantier	85	-
Sum innlånsprovisjon	61 024	59 447

Innovasjon Norge betaler 0,4 % provisjon til staten på alle innlån.

NOTE 6**UTBYTTE OG NETTO GEVINST / TAP PÅ VERDIPAPIRER**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Mottatt utbytte	74	100
Endring i nedskrevet verdi på aksjer	7 213	-4 683
Gevinst ved salg av aksjer	176	2 025
Tap ved salg av aksjer	-13 137	-1 259
Sum	-5 674	-3 818

NOTE 7

OFFENTLIGE INNTEKTER

(Beløp i 1 000 kr)

Spesifikasjon av inntektsførte offentlige inntekter:

Departement, kapittel og post i statsbudsjettet	2017	2016
Nærings- og fiskeridepartementet		
Kap. 2421 post 50 Innovasjon – prosjekter, fond	48 070	44 401
Kap. 2421 post 70 Bedriftsutvikling og administrasjon	173 934	148 150
Kap. 2421 post 71 Innovative næringsmiljøer	21 169	14 178
Kap. 2421 post 72 Forsknings- og utviklingskontrakter	23 156	21 019
Kap. 2421 post 74 Reiseliv, nettverks- og kompetanseprogrammer	455 323	482 742
Kap. 2421 post 76 Miljøteknologi	47 153	46 285
Kap. 2421 post 77 Tilskudd til pre-så Kornfond	1 247	1 422
Kap. 2421 post 80 Nærings tiltak på Svalbard	1 554	1 610
Kap. 2415 post 75 Marint verdiskapingsprogram	330	1 686
Kommunal- og moderniseringsdepartementet		
Kap. 550 post 62 Bedriftsrettede lån og tilskudd til distriktene	52 362	5 000
Kap. 550 post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene	7 928	-
Kap. 551 post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	22 575	71 426
Kap. 551 post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	3 502	3 781
Kap. 552 post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	30 616	66 515
Kap. 553 post 65 Omst. programmer i arbeidsmarkedet	6 615	-
Kap. 553 post 74 Tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer	1 280	-
Landbruks- og matdepartementet		
Kap. 1149 post 72 Tilskudd til økt bruk av tre	2 615	2 672
Kap. 1149 post 74 Bioraffineringsprogrammet	-	290
Kap. 1150 post 50 Til gjennomføring av jordbruksavtalen	86 888	86 444
Kap. 1151 post 51 Til gjennomføring av reindriftsavtalen	2 868	1 842
Utenriksdepartementet		
Kap. 117 post 76 EØS-finansieringsordningene	33 252	10 583
Kap. 118 post 01 Nordområdetiltak driftsutgifter	3 737	3 651
Kap. 118 post 70 Barents 2020 / Samarbeid Russland	1 110	-
Kap. 163 post 70 Noreps	11	-
Kap. 169 post 70 Vision 2030	1 210	425
Kunnskapsdepartementet		
Kap. 285 post 53 Strategiske satsinger	11 056	3 664
Kulturdepartementet		
Kap. 325 post 71	4 560	-
Klima- og miljødepartementet		
Kap. 1422 post 70 Klima- og miljøvennlig skipsfart	484	203
Øvrige offentlige inntekter	26 529	39 470
Sum inntektsførte offentlige inntekter	1 071 134	1 057 463

Øvrige offentlige inntekter består av inntekter fra fylkeskommunene, EU og andre offentlige institusjoner.

NOTE 7

OFFENTLIGE INNTEKTER - FORTSETTELSE

(Beløp i 1 000 kr)

Spesifikasjon av disponible rammer og bevilgninger via oppdragsbrev:

Departement, kapittel og post i statsbudsjettet	2017	2016	
Nærings- og fiskeridepartementet			
Kap. 2421 post 50	Innovasjon – prosjekter, fond	573 500	553 500
Kap. 2421 post 51	Tapsfond - såkornkapitalfond	46 400	44 625
Kap. 2421 post 53	Nye såkornfond, risikoavlastning	-	22 500
Kap. 2421 post 70	Bedriftsutvikling og administrasjon	166 489	168 970
Kap. 2421 post 71	Innovative næringsmiljøer	116 500	116 500
Kap. 2421 post 72	Forsknings- og utviklingskontrakter	278 700	306 100
Kap. 2421 post 74	Reiseliv, profilering og kompetanse	517 400	517 900
Kap. 2421 post 76	Miljøteknologi	534 500	464 500
Kap. 2421 post 77	Tilskudd til pre-såkornfond	50 000	100 000
Kap. 2421 post 78	Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	4 400	4 400
Kap. 2421 post 80	Næringstiltak på Svalbard	-	-
Kap. 0900 post 21	Tilleggsoppdrag 2017 om styrket satsing på Vekst	1 690	
Kommunal- og moderniseringsdepartementet			
Kap. 550 post 62	Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene	56 000	-
Kap. 550 post 70	Bedriftsrettede program i distriktene	24 500	-
Kap. 551 post 60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	-	46 000
Kap. 552 post 72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	-	178 700
Kap. 553 post 65	Omstillingsprogram ved akutte endringer i arbeidsmarkedet	15 000	-
Kap. 553 post 74	Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljø	107 800	-
Landbruks- og matdepartementet			
Kap. 1137 post 70	Til program for industriell bioraffinering	2 780	-
Kap. 1149 post 72	Tilskudd til økt bruk av tre	6 800	19 500
Kap. 1149 post 74	Bioraffineringsprogrammet	-	2 740
Kap. 1150 post 50	Til gjennomføring av jordbruksavtalen	766 500	613 500
Kap. 1151 post 51	Til gjennomføring av reindriftsavtalen	5 500	8 200
Utenriksdepartementet			
Kap. 118 post 01	Nordområdetiltak driftsutgifter	4 400	4 400
Kap. 118 post 70	Arktis 2030 (tidl. Barents 2020) /Samarbeid Russland	25 600	25 600
Kap. 163 post 70	Noreps	40 000	43 000
Kap. 169 post 70/73	Vision 2030 (Oppdrag fra Norad)	30 000	10 000
Kap. 169 post 70	Enterprise Development for Jobs (Oppdrag fra Norad)	6 000	-
Kunnskapsdepartementet			
Kap. 285 post 53	Strategiske satsinger	27 200	25 800
Kulturdepartementet			
Kap. 314 post 21	Spesielle driftsutgifter	-	500
Kap. 325 post 71	Kulturell og kreativ næring	29 900	-
Klima- og miljødepartementet			
Kap. 1400 post 76	Støtte til pilotprosjekter for biogass	5 000	20 000
Kap. 1422 post 70	Klima - og miljøvennlig skipsfart	-	41 000
Fylkeskommunene			
		402 100	404 113
Sum		3 844 659	3 742 048

I tillegg har Innovasjon Norge oppdrag for EU med flere.

Disponible rammer og bevilgninger vil være høyere enn inntektsførte offentlige inntekter i tabell foran, da beløpet som er disponiblet også inkluderer det som går direkte ut til kunder, og som ikke blir inntektsført hos Innovasjon Norge.

NOTE 8**EKSTERNE INNTEKTER**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Brukerbetaling, profilering av Norge som reisemål	56 197	71 320
Brukerbetaling, norske fellesstands i utlandet	31 399	28 617
Inntekter fra samarbeidspartnere	4 156	6 918
Øvrige brukerbetalinger	31 865	45 745
Sum	123 618	152 600

Geografisk fordeling

	2017	2016
Norge	57 150	64 445
Europa	35 178	46 606
Amerika	18 721	23 195
Asia	9 816	15 135
Afrika	2 754	3 220
Sum	123 618	152 600

NOTE 9

LØNN- OG PERSONALKOSTNADER

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Lønn	499 876	473 992
Arbeidsgiveravgift	60 025	61 720
Pensjonskostnader	97 264	87 151
Andre ytelser	36 806	68 506
Sum	693 972	691 369

I lønnskostnadene for 2016 inngår omstillingskostnader på 17 mill kr.

Lån til ansatte	1 469	1 698
Gjennomsnittlig antall årsverk	685	689

Lån til ansatte er rentefrie og uten pant. Administrerende direktør og styreleder har ikke lån i selskapet.

Administrerende direktør har avtale om fratredelsesvederlag. Vederlaget er 6 måneders fastlønn ved fratredelsestidspunktet.

Ytelser til ledende personer:	Lønn / honorar	Annet	Sum
<u>Ledelse:</u>			
Anita Krohn Traaseth, administrerende direktør	2 732	12	2 744
Rodin Lie	1 390	226	1 616
Yvonne Fosser	1 542	12	1 554
Hans Martin Vikdal	1 510	12	1 522
Cathrine Pia Lund	1 502	12	1 515
Per Eckehard Niederbach	1 473	12	1 485
Bjørn Olav Olsen	1 427	12	1 439
Inger Solberg	1 355	19	1 375
Pål Thorvik Næss	1 309	17	1 326
Mona Skaret	1 159	25	1 183
Silje Aspholm Hole (til 31.7) ¹	900	8	908
Pål Aslak Hungnes (fra 24.6 - 30.11) ¹	419	6	425
Kristin Welle-Strand (fra 1.7) ²	706	7	714
Frank Langva (til 31.7) ²	554	22	577
Sum	17 977	404	18 382

¹Hungnes erstattet Hole en periode etter at Hole sluttet

² Langva vikarierte i Welle-Strands permisjonsperiode

Ledende ansatte omfattes av samme pensjonsordninger som øvrige ansatte i selskapet.

<u>Styret:</u>			
Per Otto Dyb, styrets leder	300	-	300
Jørnand Ødegård Lunde, styrets nestleder	180	24	204
Jan Løkkling	149	23	172
Kristin Misund	149	15	164
Arvid Andenæs	149	12	161
Helene Falch Fladmark	149	9	158
Heidi Wang	149	3	153
Wenche Kjølås	149	1	150
Kim Daniel Victor Arthur	149	-	149
Gaute Hagerup, ansattrepresentant	96	-	96
Leela Borring Låstad, ansattrepresentant	96	-	96
Sum utbetalte styrehonorar 2017	1 716	87	1 804

Erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte

Erklæring vedrørende godtgjørelse til administrerende direktør og ledergruppen er i tråd med:

A. Allmennaksjelovens bestemmelser, ref. § 6-16a

B. Regnskapsloven

C. Retningslinjer for lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte i foretak og selskaper med statlig eierandel (fastsatt av Nærings- og fiskeridepartementet med virkning fra 13.2.2015)

D. Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse, ref. kapittel 12

NOTE 9

LØNN- OG PERSONALKOSTNADER - FORTSETTELSE

Hovedprinsipper

Retningslinjer for lønn og annen godtgjørelse

Innovasjon Norge forholder seg til hovedprinsippet om at lederlønnene i selskaper med helt eller delvis statlig eierskap skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende sammenlignet med tilsvarende selskaper. Prinsippet gjelder for alle ansatte og ikke spesifikt for administrerende direktør og ledergruppen. Det betyr at det gjennomgående ikke er egne incentivordninger som kun gjelder for ledende ansatte.

«Retningslinjer for lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte i foretak og selskaper med statlig eierandel» fastsatt av Nærings- og fiskeridepartementet med virkning fra 13.2.2015, beskriver forventningene på dette feltet. Hovedprinsippene fra tidligere retningslinjer ble videreført, men det ble foretatt innstramminger på områdene pensjonsytelser og sluttvederlag, og det ble eksplisitt uttrykt at selskapene skal bidra til moderasjon i lederlønnene. Innovasjon Norge følger disse retningslinjene og vil bidra til lønnsmoderasjon i lederlønnene.

Beslutningsprosess

Lønn til administrerende direktør fastsettes av styret, og kommuniseres av styreleder.

Lønn til ledergruppen fastsettes av administrerende direktør og styreleder i fellesskap, og kommuniseres av administrerende direktør.

Hovedprinsippene for godtgjørelser kommende regnskapsår

Innovasjon Norge omfattes av tariffavtale inngått mellom Spekter (Innovasjon Norge), hovedorganisasjonene (LO og YS) og lokale organisasjoner (SAN, Unio og Akademikerne). Ansatte i ledende stillinger omfattes ikke av avtalen, men i praksis følges avtalen på de fleste punkter også for disse. Innovasjon Norge har et lønnsystem som skal baseres på følgende faktorer: den enkeltes stillingsinnhold, stillingsinnehavers ytelse og lønnsnivå i markedet for øvrig.

Total godtgjørelse til administrerende direktør og ledergruppen reflekteres i den rolle og rolleinnehavers ansvar og påvirkning, virksomhetens bredde og kompleksitet. Ordningene er transparente og i tråd med prinsipper for god eierstyring og selskapsledelse.

1. Fast lønn

Innovasjon Norge følger grunnprinsippet fra retningslinjene om at hovedelementet i godtgjørelsesordningen bør være den faste grunnlønnen. Grunnlønnen vurderes årlig og justeres med virkning fra 1. april.

2. Bonus

Innovasjon Norge har ingen bonusprogram for sine ledere.

3. Aksjer, opsjoner eller andre former for godtgjørelse som er knyttet til aksjer

Innovasjon Norge er et særlovsselskap og har ingen aksje- eller opsjonsprogrammer for sine ledere.

4. Pensjonsytelser

Ledende ansatte omfattes av samme pensjonsordninger som alle ansatte i selskapet. Pensjonsordninger i Innovasjon Norge er Statens Pensjonskasse, eller den lukkede ordningen i DNB Livsforsikring for ansatte som kom fra tidligere Norges Eksportråd. Pensjonsgrunnlaget er begrenset til 12 G.

5. Sluttvederlag og etterlønsordninger

Administrerende direktør har en avtale om etterlønn ved oppsigelse, som gir rett til en kompensasjon tilsvarende seks måneders fastlønn. Det er ikke avtalefestet sluttvederlag eller etterlønsordninger utover dette for andre ledende stillinger i Innovasjon Norge.

6. Variable elementer i godtgjørelsen eller særskilte ytelser

Annen godtgjørelse utover ordinær månedslønn inkluderer fast bilgodtgjørelse, forsikringer og dekning av fordel elektroniske kommunikasjonstjenester.

Ordningen med engangsutbetalinger ble avviklet fra og med 2017. Denne ordningen har tidligere muliggjort utbetalinger til ansatte som har gjort en ekstraordinær innsats utover det som forventes i stillingen. Dette var en ordning som gjaldt for alle ansatte i Innovasjon Norge, og var en del av det fremforhandlede lønnsoppgjøret.

Godtgjørelsesprinsipper

Prinsippene for foregående regnskapsår ble også benyttet i 2017.

Rapportering

Styret får forelagt årlig oversikt over total lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte i henhold til retningslinjene.

NOTE 10**IMMATERIELLE EIENDELER**

(Beløp i 1 000 kr)

	Applikasjonsutvikling
Anskaffelseskost 1.1.	21 383
Tilgang	41 811
Avgang	-
Anskaffelseskost 31.12.	63 194
Akkumulerte avskrivninger 1.1.	4 062
Årets avskrivninger	13 283
Akkumulerte avskrivninger avgang	-
Akkumulerte avskrivning 31.12.	17 345
Bokført verdi 31.12.	45 849
Avskrivningssats	33 %

Immaterielle eiendeler er knyttet til applikasjonsutvikling, det vil si utgifter til systemdesign, programmering, installasjon og testing av systemer.

NOTE 11**VARIGE DRIFTSMIDLER**

(Beløp i 1 000 kr)

	Utstyr og inventar	Bygg og eiendommer	Sum
Anskaffelseskost 1.1.	4 557	64 071	68 629
Tilgang	964	771	1 734
Avgang	-	-	-
Anskaffelseskost 31.12.	5 521	64 842	70 363
Akkumulerte avskrivninger 1.1.	1 493	37 889	39 381
Årets avskrivninger	704	2 003	2 707
Akkumulerte avskrivninger avgang	-	-	-
Akkumulerte avskrivninger 31.12.	2 197	39 892	42 089
Bokført verdi 31.12.	3 324	24 950	28 275
Avskrivningssatser	17-25 %	2-20 %	

NOTE 12**DIREKTE PROSJEKTKOSTNADER**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Profilering- og markedsføringskostnader	229 814	239 351
Fremmede tjenester	127 565	135 799
Kontor- og kommunikasjonskostnader	50 572	63 154
Reisekostnader	47 485	46 185
Sum	455 436	484 489

NOTE 13**ANDRE DRIFTSKOSTNADER**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Kostnader lokaler	83 047	80 997
Leie av IT-systemer og programvare	54 021	33 730
Fremmede tjenester	41 364	48 166
Diverse driftskostnader	30 510	31 965
Sum	208 941	194 858
Honorar til revisor (ekskl. mva):	2017	2016
Lovpålagt revisjon	550	719
Andre attestasjonstjenester	87	36
Tjenester utenfor revisjon	177	75
Sum	815	830

NOTE 14**KOSTNADSFØRTE LEIEAVTALER**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Leie lokaler	73 523	72 378
Leie av IT-systemer og programvare	54 021	33 730
Sum	127 545	106 108

Innovasjon Norge har inngått leieavtaler i Norge og i utlandet. Avtalene gjelder leie av kontorlokaler og leie av boliger.

Leieavtalene for kontorlokaler har en kontraktstid fra 5 til 10 år, med opsjon på videre leie i 3 til 5 år.

Leieavtalene for boliger har en kontraktstid fra 2 til 3 år, med opsjon på videre leie i 1 til 2 år, relatert til den utsendte medarbeiders arbeidsavtale.

Innovasjon Norge har inngått leieavtaler om basis IT driftsoppgaver. Hovedavtalen utløper medio januar 2019. Det pågår prosesser for å modernisere og transformere IT-porteføljen til offentlige skyløsninger.

NOTE 15

TAP PÅ UTLÅN OG GARANTIER

(Beløp i 1 000 kr)

Alle tap på innovasjons- og risikolån, såkornfondene, BU-lån (med unntak av utlegg) og garantier er dekket av tapsfond og har ikke resultateffekt. Derfor bærer Innovasjon Norge ingen risiko knyttet til disse lånene. På lavrisiko låneordningene og investeringsfondene har en ikke tapsdekning. Se nærmere omtale av tapsfond i note 33.

Nedskrivninger	Lavrisiko låneordningene	Innovasjons- og risikolån	Såkornfond, investeringsfond og BU- lån	Sum lån	Garantier	Sum lån og garantier
Individuelle nedskrivninger på utlån per 1.1. inkludert hovedstol, forfalte renter og utlegg	171 751	347 241	275 135	794 126	4 245	798 371
Økte og nye individuelle nedskrivninger på hovedstol	54 080	145 213	27 820	227 113	3 268	230 382
Endring individuelle nedskrivninger på forfalte renter og utlegg	-5 551	-996	82 879	76 331	-	76 331
Tilbakeførte individuelle nedskrivninger på hovedstol	-62 009	-62 897	-	-124 906	-532	-125 438
Konstaterte tap på hovedstol med individuelle nedskrivninger	-33 546	-47 760	-96 264	-177 570	-2 725	-180 295
Sum individuelle nedskrivninger på utlån per 31.12. inkludert hovedstol, forfalte renter og utlegg	124 726	380 801	289 569	795 096	4 256	799 351
Gruppevise nedskrivninger per 1.1.	227 000	-	-	227 000	-	227 000
Endring gruppevise nedskrivninger	-40 000	-	-	-40 000	-	-40 000
Sum gruppevise nedskrivninger per 31.12.	187 000	-	-	187 000	-	187 000
Bokførte tap						
Økte og nye individuelle nedskrivninger på hovedstol	54 080	145 213	27 820	227 113	3 268	230 382
Tilbakeførte individuelle nedskrivninger på hovedstol	-62 009	-62 897	-	-124 906	-532	-125 438
Konstaterte tap på hovedstol med individuelle nedskrivninger	-33 546	-47 760	-96 264	-177 570	-2 725	-180 295
Sum endringer individuelle nedskrivninger på hovedstol	-41 474	34 557	-68 444	-75 362	11	-75 351
Endringer individuelle nedskrivninger på utlegg	-614	180	-	-434	-	-434
Endring gruppevise nedskrivninger	-40 000	-	-	-40 000	-	-40 000
Konstaterte tap på hovedstol og utlegg, samt innbetalt på tidligere nedskrevet	33 197	56 204	100 174	189 576	2 725	192 301
Sum bokførte tap på utlån og garantier	-48 891	90 941	31 730	73 780	2 736	76 516
Tapsdekning fra tapsfond, ref. note 16	-	-90 941	-32 479	-123 420	-2 736	-126 156
Netto tap på utlån *	-48 891	-	-749	-49 640	-	-49 640
Konstaterte tap hovedstol						
Konstaterte tap på hovedstol uten individuelle nedskrivninger	90	8 616	1 028	9 734	-	9 734
Konstaterte tap på hovedstol med individuelle nedskrivninger	33 546	47 760	96 264	177 570	2 725	180 295
Sum konstaterte tap på hovedstol	33 636	56 375	97 293	187 304	2 725	190 029

*Netto tap på utlån knyttet til såkornfond, investeringsfond og BU-lån, skyldes at det ikke er tapsdekning på investeringsfond og utlegg til BU-lån.

NOTE 16**TAPSDEKNING**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Landsdekkende innovasjonslån	-63 698	-28 382
Distriktsrettede risikolån	-26 932	-14 208
Bygdeutvikling risikolån landbruk	-311	787
Sum Innovasjons- og risikolån	-90 941	-41 803
Lån fra Sårkornfondene	-31 451	10 743
Investeringslån for landbruket (BU-lån)	-1 028	-1 497
Sum lån fra Sårkornfondene og Investeringslån for landbruket	-32 479	9 246
Landsdekkende garantier	-125	1 100
Landsdekkende garantier European Investment Fund	-768	-
Distriktsrettede garantier	-1 843	835
Sum garantier	-2 736	1 935
Sum tapsdekning lån og garantier	-126 156	-30 623

Tapsdekning er summen av tap på låne-, garanti- og aksjeordninger som har tapsfond. Ref. note 15.

NOTE 17**BUNDNE BANKINNSKUDD**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Til investering i ansvarlig kapital	1 169 252	1 233 879
Til utbetaling av tilskudd	1 234 124	1 332 057
Til dekning av tap på lån og garantier	2 908 243	2 732 023
Sum bundne innskudd i Norges Bank	5 311 619	5 297 959

Ordinære innskudd i banker, herav bundne:

Skattetrekksmidler	27 796	27 589
--------------------	--------	--------

Bundne innskudd i Norges Bank er øremerkede midler knyttet til de ulike tilskuddsordningene.

NOTE 18**LAVRISIKOLAN OG INNOVASJONS- OG RISIKOLAN**

(Beløp i 1 000 kr)

Lavrisikolån	2017	2016
Ordinære lavrisikolån	3 704 355	3 805 573
Lån til landbruket	4 589 242	4 649 184
Lån til fiskefartøy	5 858 990	5 561 724
Sum	14 152 587	14 016 480

Innovasjons- og risikolån	2017	2016
Landsdekkende innovasjonslån	1 851 800	1 565 815
Distriktsrettede risikolån	1 190 112	1 055 742
Risikolån landbruk	133 840	133 944
Sum	3 175 752	2 755 501

I 2016 var lån til Statens Miljøfond en egen ordning og var presentert på egen linje.

Denne ordningen er avsluttet og resterende lån er overført til Landsdekkende innovasjonslån.

NOTE 19

ANDRE UTLÅN

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Ansvarlige lån fra såkornfondene	1 199 948	1 226 579
Bygdeutviklingslån til landbruket	185 971	250 438
Ansvarlige lån investeringsfondet for Nordvest-Russland	4 942	5 016
Ansvarlige lån investeringsfondet for Øst-Europa	-	3 096
Lån til ansatte	1 469	1 698
Sum	1 392 331	1 486 828

Bygdeutviklingslån til landbruket forvaltes på vegne Landbrukets utviklingsfond.

Lån fra såkornfondene til de enkelte såkornsekskaper er gitt som ansvarlige lån og løper uten avdrag med full innfrielse etter 15 år. Renter betales ikke løpende, men akkumuleres og tillegges hovedstol hvert år per 31.12. Såkornmidlene benyttes av såkornsekskapene til egenkapitalinvesteringer i nystartet virksomhet.

NOTE 20

LIKVIDITETSRISIKO

(Beløp i 1 000 kr)

Likviditetsrisiko er den risiko som er knyttet til Innovasjon Norges mulighet til å finansiere økning i utlån og evnen til å gjøre opp for sine forpliktelser ved forfall. Størrelsen på innlån og utlån styres gjennom oppdragsbrev fra Nærings- og fiskeridepartementet. Likviditetsrisikoen er således minimal. Nærings- og fiskeridepartementet er eneste lånegiver og yter utlån etter selskapets behov. Innlånene tilpasses utlånene, samt sørger for nødvendig likviditet for å operere ordningene.

Likviditetsforfall per 31.12.2017	Udefinert	Inntil 1 måned	Fra 1 til 3 måneder	Fra 3 til 12 måneder	Over 1 år	Over 5 år	Sum
Ordinære innskudd i banker	1 091 365	-	-	-	-	-	1 091 365
Bundne innskudd i Norges Bank	5 311 619	-	-	-	-	-	5 311 619
Lavrisikolån	9 280	710	2 110	24 955	546 526	13 569 006	14 152 587
Innovasjons- og risikolån	33 306	1 109	2 137	30 598	1 040 852	2 067 750	3 175 752
Andre utlån	191	155	288	153 925	916 398	321 373	1 392 331
Sum eiendeler	6 445 762	1 974	4 535	209 478	2 503 776	15 958 129	25 123 655
Innlån fra staten, lavrisikolån	-	3 000 000	6 360 000	2 160 000	770 000	155 000	12 445 000
Innlån fra staten, innovasjons- og risikolån	-	1 000 000	1 940 000	305 000	-	-	3 245 000
Sum gjeld	-	4 000 000	8 300 000	2 465 000	770 000	155 000	15 690 000

NOTE 21

RENTERISIKO

(Beløp i 1 000 kr)

Renterisiko er risiko for tap som oppstår ved endringer i rentenivået. For lange lån (fastrente) er forfallsstrukturen på innlånene tilpasset rentebindingsperiodene og vilkårene for utlånene. Dette gjøres som ledd i arbeidet med å styre renterisikoen i porteføljen.

Hoveddelen av innlånene er korte lån (flytende rente) med løpetid innenfor tre måneder. Disse finansierer utlån til kunder med lån på flytende betingelser, det vil si utlån med rente som kan endres med seks ukers varsel. Renterisikoen vedrørende disse lånene er begrenset til varslingsperioden og vurderes å ha moderat resultateffekt. Renter på innlån avspeiler renteprofilen på utlånsmassen.

NOTE 22

KREDITTRISIKO

(Beløp i 1 000 kr)

Innovasjon Norges utlånsportefølje består av forskjellige typer lån med ulik risikoprofil. I tabellen under er de ulike lånetypene innen lavrisikolån, innovasjons- og risikolån og garantier klassifisert i tre grupper med henholdsvis høy, normal og lav risiko. Tallene er eksklusive ansvarlig lån til såkornfondene, Investeringsfondet for Nordvest-Russland og Investeringsfondet for Øst-Europa og investeringslån for landbruket (BU-lån).

Risikogrupper	Brutto utlån hovedstol	Individuelle nedskrivninger hovedstol	Individuelle nedskrivninger av brutto utlån	Utlån uten individuelle nedskrivninger	Gruppe-nedskrivninger
Høy risiko *					
Risikolån	3 167 794	372 691	11,8 %	2 711 242	-
Risikogarantier	65 982	4 256	6,4 %	58 331	-
Sum høy risiko	3 233 776	376 947	11,7 %	2 769 573	-
Normal risiko**					
Lån til industri og tjenesteyting	3 701 380	117 773	3,2 %	3 439 312	112 000
Lån til fiskeflåte	5 857 579	-		5 857 579	60 000
Sum normal risiko	9 558 959	117 773	1,2 %	9 296 891	172 000
Lav risiko***					
Lån til landbruk	4 584 883	5 509	0,1 %	4 572 983	15 000
Sum lav risiko	4 584 883	5 509	0,1 %	4 572 983	15 000
Sum total	17 377 618	500 229	2,9 %	16 639 447	187 000

* **Høyrisikogruppen** omfatter innovasjons- og risikolån og garantier. For disse låne- og garantiordningene er det foretatt avsetninger til tapsfond for å møte fremtidige tap. Se note 33 om tapsfond. Mindre lån kan gis uten pantesikkerhet, mens større lån har pantesikring som kan ha underdekning mellom 25 % og 75 % på innvilgelsestidspunktet.

****Normalrisikogruppen** omfatter lavrisikolån til fiskefartøy og til industri og tjenesteyting. Lavrisikolån til fiskefartøy sikres med pant i fartøyene, og har for tiden god dekning i pantet og kvoteverdiene. Lavrisikolån til industri og tjenesteyting skal sikres med pant og har normalt sikkerhetsmessig dekning, men kan ha pantemessig underdekning på inntil 25 % på innvilgelsestidspunktet.

*****Lavrisikogruppen** omfatter lavrisikolån til landbruket. Lånene er på innvilgelsestidspunkt sikret innenfor 90 % av landbrukstakst, og låntaker har normalt personlig debitoransvar.

Misligholdte lån innenfor risikogrupperne lav og normal, samt risikogruppen høy i henhold til inndelingen over.

Brutto mislighold > 90 dager	Lavrisikolån (risikogruppe lav og normal)		Innovasjons- og risikolån og garantier (risikogruppe høy)	
	Mill. kroner	av brutto portefølje	Mill. kroner	av brutto portefølje
31.12.2013	318	2,4 %	195	6,5 %
31.12.2014	307	2,2 %	194	6,4 %
31.12.2015	221	1,6 %	143	5,3 %
31.12.2016	312	2,2 %	219	7,8 %
31.12.2017	144	1,0 %	137	4,3 %

NOTE 23

AKSJER OG ANDELER

(Beløp i 1 000 kr)

Selskapets navn	Eierandel i %	Kostpris	Nedskrivning/ verdiendring	Bokført verdi
Scandinavian Tourist Board Aps	50	274	-274	-
Investeringsfondet for Øst-Europa	1-34	56 640	-19 875	36 766
Investeringsfondet for Nordvest-Russland	23-35	3 920	-920	3 000
Saldo per 31.12		60 834	-21 069	39 766

Ingen av selskapene er registrert på børs og det foreligger således ingen kjente markedsverdier.

Innovasjon Norge har mottatt bevilgninger fra staten til å gjøre investeringer i selskaper som driver næringsvirksomhet i Nordvest-Russland og Øst-Europa. Linjene med benevnelse "Investeringsfondet for Øst-Europa" og "Investeringsfondet for Nordvest-Russland" består av aksjer eiet i selskaper som driver næringsvirksomhet i disse landområdene.

Ingen av fondenes investeringer er direkte rammet av de norske sanksjoner mot Russland. Kirkenes Trading AS som eksporterer norsk fisk til det russiske markedet, er rammet av det russiske importforbudet på matvarer. For andre investeringer har det vært marginal eller ingen direkte påvirkning av de restriktive tiltakene.

NOTE 24**EIERINTERESSER I TILKNYTTETE SELSKAP**

(Beløp i 1 000 kr)

Selskapets navn	Ervervet	Kontor	Eierandel
Alliance Venture Spring AS	9.7.2014	Oslo	42 %
ProVenture Seed II AS	9.7.2014	Trondheim	41 %
Skagerak Maturo Seed AS	7.12.2016	Kristiansand	43 %
Sarsia Seed Fond II AS	28.1.2017	Bergen	42 %

Selskapets navn	Kommitert kapital	Aksje-kapital	Antall aksjer	Egen-kapital	Resultat
Alliance Venture Spring AS	509 700	23 531	235 314	118 835	-13 371
ProVenture Seed II AS	525 000	12 982	129 821	48 899	-25 949
Skagerak Maturo Seed AS	300 000	3 990	16 957	7 716	-1 272
Sarsia Seed Fond II AS	270 395	270 395	3 081	30 814	

Aksjekapital og antall aksjer tilsvare tall per 31.12.17. Egenkapital og resultat er hentet fra 2016 årsregnskapene, da 2017 ikke er avlagt på tidspunktet for utarbeidelse av Innovasjon Norges årsregnskap.

NOTE 25**EIERINTERESSER I DATTERSELSKAPER**

(Beløp i 1 000 kr)

Selskapets navn	Ervervet	Kontor	Eierandel
VisitNorway AS	1.7.1999	Oslo	100 %
Så Korninvest Midt-Norge AS	16.12.2014	Trondheim	80 %

Selskapets navn	Valuta	Aksje-kapital	Antall aksjer	Egen-kapital	Resultat
VisitNorway AS ¹⁾	NOK	300	300	345	5
Så Korninvest Midt-Norge AS	NOK	60 489	604 887	-7 431	26 800

¹⁾ Egenkapital og resultat er for 2016.

NOTE 26**ANDRE EIENDELER**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Kundefordringer	29 390	29 919
Fordring på staten	299 868	160 770
Fordring på såkornsekskaper	8 120	26 186
Andre fordringer	4 165	4 871
Sum	341 543	221 746

Fordring på staten er i hovedsak knyttet til bokførte tap på såkornlån som går utover tapsfond, samt krav på rentestøtte. Fordringene er ikke rentebærende.

NOTE 27**MELLOMVÆRENDE MED DATTERSELSKAP**VisitNorway AS:

Morselskapet har per 31.12.17 en gjeld til datterselskapet på 3 000 kroner. Per 31.12.16 var gjelden 63 016 kroner.

Såkorinvest Midt-Norge AS:

Morselskapet har en fordring på datterselskapet per 31.12.17 på 50 694 616 kroner, mens per 31.12.16 var fordringen på 68 574 461 kroner.

NOTE 28**IKKE PÅLØPTE KOSTNADER OG OPPTJENTE IKKE MOTTATTE INNTEKTER****(Beløp i 1 000 kr)**

	2017	2016
Opptjente ikke forfalte renter på utlån	107 049	105 961
Opptjente ikke fakturerte driftsinntekter	24 088	48 406
Ikke påløpte driftskostnader (forskuddsbetalt)	36 535	26 346
Sum	167 673	180 713

NOTE 29**INNLAN FRA STATEN****(Beløp i 1 000 kr)**

	Forfall	Innlån	Effektiv rente		Forfall	Innlån	Effektiv rente
Lavrisikolån	2018	11 520 000	0,5 %	Innovasjons- og risikolån	2018	3 245 000	0,4 %
	2019	310 000	2,0 %				
	2020	295 000	1,5 %				
	2021	165 000	0,9 %				
	2022	-	-				
	2023-2026	155 000	1,7 %				
	Sum	12 445 000	0,6 % *		Sum	3 245 000	0,4 %

* Sum effektiv rente representerer gjennomsnittlig rente. Denne er beregnet som et gjennomsnitt av effektiv rente per år, i forhold til totale innlån per 31.12.2017.

NOTE 30**ANNEN GJELD**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Leverandørgjeld	79 964	79 278
Ikke utbetalte tilskudd	183 522	166 366
Avsatt utbytte	286 616	201 498
Gjeld til staten	299 216	228 727
Skyldige offentlige avgifter	17 934	22 770
Diverse gjeld	12 267	44 856
Sum	879 519	743 495

NOTE 31**PÅLØPTE KOSTNADER OG MOTTATTE IKKE OPPTJENTE INNTEKTER**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Påløpte ikke forfalte renter på innlån	299 396	285 480
Påløpt ikke forfalt innlånsprovisjon	60 939	59 447
Påløpte driftskostnader	72 490	80 979
Mottatte drifts- og tilskuddsbevilgninger, ikke inntektsført	215 437	174 626
Andre mottatte ikke opptjente inntekter	10 679	17 056
Sum	658 940	617 588

NOTE 32**PENSJONSFORPLIKTELSER**

(Beløp i 1 000 kr)

Innovasjon Norge er pliktig til å ha tjenstepensjonsordning etter lov om obligatorisk tjenstepensjon. Pensjonsordningene er alle ytelsesplaner og omfatter 564 aktive medlemmer og 499 pensjonister. Forpliktelsene er dekket gjennom forsikringsselskap, i hovedsak Statens Pensjonskasse og Gabler Pensjonstjenester AS. Pensjonsordningene tilfredsstiller kravene i denne lov.

Det er i dag tre ulike pensjonsordninger i Innovasjon Norge. Ordningene kan ikke overføres mellom hverandre og er derfor ikke nettoført. Ansatte i Innovasjon Norge er også tilknyttet AFP-ordninger.

	2017	2016
<u>Økonomiske forutsetninger:</u>		
Diskonteringsrente	2,40 %	2,60 %
Forventet avkastning på pensjonsmidler	4,10 %	3,60 %
Forventet lønnsvekst	2,50 %	2,50 %
Forventet regulering av pensjoner under utbetaling, offentlig ordning	1,50 %	1,50 %
Forventet regulering av pensjoner under utbetaling, privat ordning	2,25 %	2,25 %
Forventet G-regulering	2,25 %	2,25 %
<u>Demografiske forutsetninger:</u>		
Anvendt dødelighetstabell	K2013	K2013
Anvendt uføretariff	200 %*K63	200 %*K63
Frivillig avgang	5 % / 0 %	5 % / 0 %
Uttakstilbøyighet AFP	5 % / 15 %	5 % / 15 %
<u>Årets pensjonskostnad fremkommer slik:</u>		
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	67 206	62 065
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsene	38 103	37 139
Avkastning på pensjonsmidlene	-38 352	-34 574
Administrasjonskostnader	3 190	3 040
Arbeidsgiveravgift av pensjonskostnaden	9 891	9 542
Resultatført aktuært tap	21 573	18 215
Total netto pensjonskostnad	101 612	95 427
<u>Pensjonsforpliktelsener og pensjonsmidler fremkommer slik:</u>		
	Midler < forpliktelse	Midler < forpliktelse
Påløpte pensjonsforpliktelsener	1 590 218	1 485 339
Verdi av pensjonsmidler	-1 082 894	-1 067 084
Periodisert arbeidsgiveravgift	71 533	58 974
Ikke resultatført virkning av estimatavvik	-417 989	-370 942
Balanseført pensjonsforpliktelse netto	160 868	106 287

Ikke resultatført virkning av estimatavvik periodiseres over 11 år eller gjenværende opptjeningsstid i den aktuelle ordningen.

Aktuarielle forutsetninger

Som aktuariemessige forutsetninger for demografiske faktorer og avgang er det brukt forutsetninger fra NRS 6 Pensjonskostnader per 31.12.17.

Økonomiske forutsetninger

Pensjonsforutsetningene er oppdatert basert på markedssituasjonen per 31.12.17 og er den gjeldende anbefalingen fra Norsk RegnskapsStiftelse (NRS).

Pensjonsordningens midler i Gabler Pensjonstjenester AS er investert i en portefølje med moderat investeringsprofil og med lav aksjeandel, der noe er i eiendom, men hoveddelen er i obligasjoner med høy kredittverdighet. For pensjonsordningen i Statens Pensjonskasse er det etablert et fiktivt fond for beregning av avkastning, siden ordningen finansieres direkte over Statsbudsjettet.

Avtalefestet pensjonsordning (AFP)

Ansatte i Innovasjon Norge har to forskjellige AFP-ordninger ut fra om de er knyttet til pensjonsordningen i Statens Pensjonskasse for offentlige ansatte eller om de er knyttet til ordning med i AFP i privat sektor.

For de ansatte i Innovasjon Norge som har sin pensjonsordning i Statens Pensjonskasse er AFP-ordningen videreført, jfr. lov om avtalefestet pensjon for medlemmer av Statens Pensjonskasse. Forpliktelsen knyttet til denne ordningen er beregnet og inngår i pensjonsforpliktelsen.

Den lukkede ordning i Gabler Pensjonstjenester AS behandles regnskapsmessig som en innskuddsbasert pensjonsordning hvor premiebetalingen kostnadsføres løpende, og ingen avsetninger foretas i regnskapet. Dette fordi det ikke foreligger pålitelig måling og allokering av forpliktelse og midler i ordningen.

Låne-, garanti- og aksjeordninger	2017			2016		
	Rest tapsfond	Netto lån, garantier og aksjer	Tilsagn, lån og garantier	Rest tapsfond	Netto lån, garantier og aksjer	Tilsagn, lån og garantier
Landsdekkende innovasjonslån og garantier	1 071 276	1 603 122	606 336	992 200	1 409 443	570 120
Landsdekkende innovasjonslån og garantier European Investment Fund	60 323	87 318	185 195	-	-	-
Distriktsrettede risikolån og garantier	725 765	1 018 974	409 598	699 807	921 359	407 034
Distriktsrettede risikolån European Investment Fund	22 913	22 800	138 200	-	-	-
Risikolån landbruk	48 422	124 617	20 742	43 516	124 480	22 449
Lån til såkornfond	67 582	702 243	-	64 812	704 294	-
Aksjer i såkornfond	238 050	175 950	-	282 675	107 950	-
Aksjer i såkorn koinvesteringsfond	46 400	-	-	-	-	-
Risikoavlastningsfond såkornaksjer	88 950	-	-	123 450	-	-
Sum	2 369 682	3 735 024	1 360 071	2 206 460	3 267 526	999 603

Beskrivelse av tapsfond for risikolån og garantier

Det er etablert tapsfond for innovasjonslån, risikolån og garantier. Målsetningen med tapsfond er å gjøre Innovasjon Norge i stand til å avlaste risiko i innovative prosjekter med vekstpotensial og derved bidra til å realisere flere lønnsomme prosjekter som det ellers ville være vanskelig å finne tilstrekkelig risikovilje for i markedet. Dette innebærer at Innovasjon Norge kan gi lån og garantier med bedre betingelser enn risikoen i prosjektene ellers skulle tilsi.

Ved tilsagn om innovasjonslån, risikolån og garantier foretas en avsetning til tapsfond til dekning av fremtidige tap. Tapsfondene belastes med konstaterte tap, inklusive tapte renter og omkostninger, og endringer i tapsnedskrivninger. Rest tapsfond skal dekke tap som oppstår på netto utlån og innvilgede, ikke utbetalte tilsagn. Netto utlån / netto garantiansvar er brutto utlån / garantiansvar redusert med tapsnedskrivninger. Tapsfondsmidlene plasseres på øremerkede konti i Norges Bank og er ikke rentebærende for Innovasjon Norge.

For alle innovasjonslån, risikolån og garantier skal Innovasjon Norge sørge for at det er et forsvarlig forhold mellom tapsfondets størrelse og den anslåtte risikoen i porteføljen. For landsdekkende innovasjonslån, distriktsrettede risikolån og garantier er Innovasjon Norge ansvarlig for å etterfylle tapsfondet dersom den kalkulerede porteføljrisikoen avviker negativt med mer enn ti prosentpoeng av tapsfondet. Som grunnlag for vurderingen sammenliknes tapspotensialet (kalkulert risiko) med rest tapsfond i den del av porteføljen hvor det ikke er foretatt individuelle nedskrivninger og tilsagn.

Innovasjon Norge inngikk i januar 2017 en avtale med European Investment Fund (EIF) under instrumentet InnovFin SME Guarantee i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon – Horisont 2020, noe som styrker Innovasjon Norges utlånskapasitet og samtidig innebærer en risikodeling med EIF. De lån som omfattes av samarbeidet må være på minimum 4 millioner kroner og maksimalt 50 millioner kroner, ha nedbetalingstid på maksimalt 10 år og dessuten oppfylle definerte kriterier for vekst og innovasjon. Avtalen gjelder for to år for en utlånsportefølje på inntil 900 millioner kroner. Tap på disse lånene dekkes 50 % av tapsfond og 50 % av EIF.

Innovasjon Norge inngikk også en avtale med EIF under samme rammeprogram hvor Innovasjon Norge garanterer for lån gitt av norske banker. Ordningen, kalt Vekstgaranti, har til formål å styrke innovative eller raskt voksende små- mellomstore bedrifters tilgang til bankfinansiering. Garantien utgjør en supplerende sikkerhet i saker hvor låntaker vurderes kredittverdig, men mangler tilfredsstillende sikkerheter for bankfinansiering. Innovasjon Norges garanti er på 75 % i enkeltsaker, men har et tak på tapsdekning på porteføljnivå på 20 %. I en pilotperiode på to år har Innovasjon Norge inngått samarbeidsavtaler med tre norske banker innenfor en utlånsramme på totalt 300 millioner kroner. Avtalen om risikoavlastning med EIF innebærer at EIF er forpliktet til å dekke 50 % av Innovasjon Norges tap under Vekstgarantiordningen.

Per 31.12.17 er kalkulert porteføljrisiko vurdert å være 33 % for alle landsdekkende innovasjonslån og garantier, mens rest tapsfond utgjør 46 %. For alle distriktsrettede risikolån og garantier er kalkulert risiko 27 %, mens tapsfondet utgjør 48 %. For risikolån landbruk er kalkulert risiko 17 %, mens tapsfondet utgjør 33 %. Tapsfondene vurderes dermed å være på et tilfredsstillende nivå sett i forhold til den risiko som er beregnet å være i porteføljen og det er grunnlag for å yte lån i 2018 med mindreavsetninger til tapsfond i forhold til kalkulert risiko i nye tilsagn.

Beskrivelse av tapsfondene for lån til såkornfondene

Det er bevilget et tapsfond til hvert av såkornfondene. Tapsfondet belastes med 50 % av tap på enkeltinvesteringer foretatt av såkornelskapene inntil 25 % av utlånskapitalen er tapt. Kun hovedstol uten tillegg av renter kan belastes tapsfondet. Tapsførte renter dekkes av en særskilt bevilgning fra Nærings- og fiskeridepartementet. Såkornfondene er en statlig ordning hvor statens interesser er forvaltet av Innovasjon Norge. Det er derfor en underliggende forutsetning at tap utover tapsfond ikke skal belaste Innovasjon Norges resultat og egenkapital, men dekkes av staten.

Beskrivelse av tapsfondene for aksjer

Innovasjon Norge mottar en bevilgning fra staten som skal dekke eventuelle tap ved oppløsning av fondet. Dette utgjør 35 %, der beregningsgrunnlaget er egenkapitalen fra Innovasjon Norge fratrukket risikoavlastningen til de private. Tapsfond for aksjer er knyttet til såkornfondene.

Beskrivelse av risikoavlastningsfond såkornaksjer

Innovasjon Norge bidrar med inntil 50 % av egenkapitalen til nye såkornfond vedtatt av Stortinget. Herav utgjør risikoavlastning til de private 15 % av kapitalen fra Innovasjon Norge. Dette kommer til uttrykk ved at Innovasjon Norge tegner seg til en overkurs og således får en mindre eierandel enn de private investorene i fondet. Alt annet likt, så tegner Innovasjon Norge seg for 42,5 % av kapitalen og de private 57,5 %. De private kan øke rammen av kommittert kapital i fondet om det er ønskelig. Risikoavlastningen og tapsfond endres ikke som en følge av en slik økning.

NOTE 34**RENTESTØTTEFOND**

(Beløp i 1 000 kr)

	2017	2016
Inngående balanse 1.1.	23 943	31 549
Bevilget rentestøtte tilført fond	15 000	-
Inntektsført rentestøtte belastet fond	-10 534	-7 605
Utgående balanse 31.12.	28 409	23 943

For innovasjon- og risikolån kan det innvilges rentefrihet for en definert periode. Det er etablert et rentestøttefond slik at en kan dekke inntektstapet ved rentefrihet på lånet.

NOTE 35**TILSKUDDSFOND**

(Beløp i 1 000 kr)

	Bevilgning	2017	2016
Nærings- og fiskeridepartementet	Kap. 2421.50	260 962	262 666
Nærings- og fiskeridepartementet	Kap. 0962.51	5 961	6 331
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	Kap. 0550.70	3 850	-
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	Kap. 0552.72	273 939	321 361
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	Kap. 0553.65	737	-
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	Kap. 0553.74	25 266	-
Kommunal- og moderniseringsdepartementet / fylkeskommunene	Kap. 0550.62	60 664	-
Kommunal- og moderniseringsdepartementet / fylkeskommunene	Kap. 0551.60 / 61	545 443	667 559
Landbruks- og matdepartementet	Kap. 1150.50	203 795	255 687
Sum		1 380 616	1 513 605

I 2017 ble det utbetalt 2,7 milliarder kroner i tilskudd.

NOTE 36**LÅNE- OG INVESTERINGSFOND**

(Beløp i 1 000 kr)

	Såkorn fondene	Investerings fondet for Nord-Vest Russland	Investerings fondet for Øst-Europa	Sum
Innskutt kapital 1.1	1 969 698	150 000	120 000	2 239 698
Bevilget kapital	182 479	-	-	182 479
Tilbakeført kapital	-234 887	-	-	-234 887
Innskutt kapital 31.12.	1 917 289	150 000	120 000	2 187 289
Opptjent kapital 1.1.	-	26 147	-13 919	12 229
Årets avkastning	-	-2 503	-7 041	-9 544
Opptjent kapital per 31.12.	-	23 644	-20 960	2 684
Sum kapital 31.12.	1 917 289	173 644	99 040	2 189 974

Innskutt kapital fra staten er øremerkede midler til å yte lån og investere i aksjer i såkornsselskaper, samt selskaper som investerer i Nordvest-Russland og Øst-Europa.

Tilbakeført kapital er avdrag og tap på såkornlån, samt ubrukte investeringsmidler.

NOTE 37**EGENKAPITAL**

(Beløp i 1 000 kr)

De ulike ordningene har forskjellige regler for egenkapital og resultatdisponering. Forholdet mellom eierne og utdeling av utbytte er regulert i eieravtale.

Risikolån og garantier:

Resultatet overføres i sin helhet til eierne. Utbytte til fylkene er basert på fylkeskommunene sin andel av låneporteføljen knyttet til distriktsrettede risikolån.

Investeringsfondene:

Utbytte skal utgjøre 75 % av årets resultat, begrenset oppad til innskutt kapital multiplisert med rentesats for statens kapital i forvaltningsbedriftene.

Lavrisiko låneordningen:

Overskudd på ordningen utover egenkapitalkrav på 10,5 % deles ut som utbytte. Egenkapitalkravet regnes som forholdet mellom netto utlån lavrisiko per 31.12. sett i forhold til egenkapitalen per 31.12. på ordningen.

Tjenesteleveranser og tilskuddsforvaltning:

Det utbetales ikke utbytte på ordningen.

	Felles	Risikolån og garantier og investeringsfondene	Lavrisiko låneordningen	Tjenesteleveranse og tilskuddsforvaltning	Sum
Innskutt egenkapital	19 600	-	619 788	26 257	665 645
Opptjent egenkapital	-	-	810 073	79 503	889 576
Sum egenkapital 1.1.	19 600	-	1 429 862	105 760	1 555 222
Årets andel av resultatet	-	31 081	269 420	-	300 501
Overføring / utbytte til eiere	-	-40 625	-245 991	-	-286 616
Overført fra opptjent kapital låne- og investeringsfond	-	9 544	-	-	9 544
Overført til opptjent egenkapital	-	-	-23 429	-	-23 429
Innskutt egenkapital	19 600	-	619 788	26 257	665 645
Opptjent egenkapital	-	-	833 502	79 503	913 005
Sum egenkapital 31.12.	19 600	-	1 453 290	105 760	1 578 651

NOTE 38**EIERE**

(Beløp i 1 000 kr)

Eier	Andel av innskuddskapital
Staten ved Nærings- og fiskeridepartementet	51,0 %
Akershus fylkeskommune	2,58 %
Aust-Agder fylkeskommune	2,58 %
Buskerud fylkeskommune	2,58 %
Finnmark fylkeskommune	2,58 %
Hedmark fylkeskommune	2,58 %
Hordaland fylkeskommune	2,58 %
Møre og Romsdal fylkeskommune	2,58 %
Nordland fylkeskommune	2,58 %
Oppland fylkeskommune	2,58 %
Oslo kommune	2,58 %
Rogaland fylkeskommune	2,58 %
Sogn og Fjordane fylkeskommune	2,58 %
Telemark fylkeskommune	2,58 %
Trøndelag fylkeskommune	5,16 %
Troms fylkeskommune	2,58 %
Vest-Agder fylkeskommune	2,58 %
Vestfold fylkeskommune	2,58 %
Østfold fylkeskommune	2,58 %
Sum	100,0 %

Det foreligger en eieravtale av 24. mars 2010.

NOTE 39**BETINGEDE FORPLIKTELSER**

(Beløp i 1 000 kr)

Garantier

	2017	2016
Distriktsrettede risikogarantier	15 501	10 451
Landsdekkende risikogarantier	29 500	41 425
Landsdekkende garantier European Investment Fund ¹	20 981	-

¹ Garantiforpliktelsen er avtalesfestet på en slik måte at Innovasjon Norge skal dekke hele garantiforpliktelsen ovenfor de bankene som har inngått avtale knyttet til ordningen. Innovasjon Norge kan deretter anmode European Investment Fund om dekning for halvparten av garantibeløpet.

Oppgitte garantibeløp er maksimal forpliktelse som kan komme til utbetaling.

Tap på garantier dekkes av tapsfond for de enkelte ordningene, jfr. note 33.

Tvistesaker

Innovasjon Norge har ingen tvistesaker per 31.12.17 som vi med sannsynlighetsovervekt kan si vil medføre tap av betydning utover de avsetninger som er gjort i regnskapet.

Til foretaksrådet i Innovasjon Norge

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Innovasjon Norges årsregnskap som viser et overskudd på tkr 300 501. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening er det medfølgende årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling per 31. desember 2017, og av dets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av selskapet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon består av årsberetningen, men inkluderer ikke årsregnskapet og revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.

Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i regnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll.
- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av regnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i regnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifierer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapet ikke fortsetter driften.
- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.

Vi kommuniserer med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Oslo, 1. mars 2018
Deloitte AS

Henrik Woxholt
statsautorisert revisor